

AMESTECĂTOR, -TOARE adj., s.m., d.f. n.

I. Adj. Care amestecă.

II. Subst. 1. S.m. (Guechit). Tritificant.

Amestecătorii de răutăți și a păcii neprietini
într'alt chip și zugrăvea. CANTEMIR, IST. ap.

HEM. 1058. Sânt amestecători de domni.

LET. II ~~1157~~ N. COSTIN, ↑

2. ~~(Tehn.)~~ S.m. Unealtă de amestecat, unealtă cu care se amestecă ceva. L.B.

(Tehn.) Dispozitiv mecanic cu care se mestecă materialele în formă de pulbere, sau pastă, în scopul omogenizării lor. Cf. malaxor. Amestecătorul de fontă este un aparat industrial de

mare capacitate, confecționat din table de
otel, căptușit... cu material refractar. HERESCU,

N. TEHN. MEC. 46.

și: (

[~~Guechit~~ și dial.]; amestecătoriu, ~~-toare~~ ^{-oare} adj.]

- derivat de la amesteca cu suf. -ător.

AMESTECĂTORIU, ^{-OARE} adj. v. amestecător.

da

le

115/28

AMESTECĂTURĂ s.f. I. Ac-
țiunea de a amesteca. 1°. Amestec,
mixture.

[Simțea] o nehotărîtă ameste-
cătură de ură și de curiozitate, o dorință de a se
apropia de fată, de a o cunoaște și a o povătuși.
ZAMFIRESCU, R. 170.

DATA

2°. (Adesea cu o nuanță peiorati-
vă) Confuzie. ~~Multa împărechiară și
amestecătura se făcu între beseanșii
lui Hristos.~~ VARLAAM, C. 180/2 (In-

~~Mi se pare~~

Divergență, neînțelegere, conflict,
urajbă.

da

Văzând aceste ameste-
cături între Leși și între Moldoveni, imbla la mijloc
cumva să-i împacă. URECHE, ap. TDRG. Au
murit și craiul... și era multă amestecătură între
Leși, că nu-și putea alege craiu. NECULCE, LET II
230/37. Ei ar fi bucuroși
să se înceapă nescareva amestecături. AXINTIE URI-
CARUL, LET II. 153/16

→ ib.

Acolo, în oastea lui Grigorie Vodă... s'au
făcut niște amestecături. ȘINCAL, ap. GCR. II 205/13

Asupra păcilor foarte areă el în viața-și
urii și cu mare bucurie căută-amestecături. PANN,
E. II. 22/13.

„Neorân-
dușală.” I s'au mișurat chiverniseala, cu multe a-
meștecături. NECULCE, LET. II 313/34.

Ingerință

Nimine den ruda mea și den oamini mei cu acta
moșila traba să n'aibă, nici vreo amestecătură.
DOC. (n. 1677, Mold), ap. HEM. 1059. Intrigă,
clevețire. Au început a face multe amestecături și
lucruri neplăcute între acești boieri. MUSTE, LET.
III. 57/1

(Invechit)

→ 59/75

II. (Cu înțeles concret) 1°. Re-
zultatul amestecării (unor substanțe)

... se cu amestecătura aceasta
de lacrimi, îi veni vâșul. ZAMFIRESCU, L. 344. În ziua
de Sf. Alexie fac mai toate Româncile din Bucu-
vina o amestecătură de făină sau crups cu apă și...
o duc... peste holarul grădinei. MARIAN, SE. II 206.
[Mugurii] îi amestecă cu țărițe din căpistere, cu aluat
de la Crăciun și miere de fagure... Această ame-
stecătură (plămadă) o bea bolnavul cu apă. ȘEZ.
IV. 23/1

→ Spoindu-
1...

Spec. (Invechit, despre metale)

Aliaj.

Zidire cu piatră și spoiră cu ciobă și cu aramă și cu amestecătură. ALEXANDRIA, 130. Porți pestrițe, cu aur și cu argint-amestecătură. MINEIUL (1776) 294.

2°. ^{Falsificat} ~~(Eliptic pentin)~~ Amestecătură de oameni de tot felul. Amestecătură multă a'au Suiț împreună cu ei. BIBLIA (1688) 48, 7. 15

→ 48¹/₂₅

Se simțeau bine în amestecătura de băieți și fete de prețioșidemi. PAS, Z.I 295. (Eliptic)

[Pl. - tui.]

- Derivat dela amesteca cu suf. -ătura.

AMESTECUS s.n. = amestec. MARIAN. [Pl. - ciusuri.]

Mu

- Derivat dela amesteca cu suf. -us.

AMETEALĂ s. f. 1. Turburare
a stării fizice a unei persoane (din
cauza unei boli, unei indispoziții,
unei emoții etc.); ~~Ameczale~~ Ameczale
= deliquium. ANON. CAR.

✓ pierdere (parțială și de
faptă scutită dintr-o) a
cunoștinței; buimăcare,
Zăpăceală.

H88/5.

✓ Dar mă băteai... I mi
kăgeai palme de-mi ve-
nea ameteală. DUMITRU,
B. F. 144. Tăta zămbea, întăr
leșoră ameteală. SA DOVEA-
NU, N. F. 18.

L-au lovit o ameteală ce se zice
damla. NECULCE, LET. II 425/36. Robinson... s'au
cuprins de o ameteală cu greață. DRĂGHICI, R. 104
Atât te bucuri de tare, încât ametești și vin. PANN, E.
I 100. Am strigat, ieșind din ameteala ce mă cuprin-
sesse întru auzul barbarelor numiri a buchilor. C.
NEGRUZZI, I. 9. Unii dondăneau ca nebunii, până-i
apuca ameteală. CREANGĂ, A. 84. Dumnezeu știe, cât
a rămas acolo, până s'a desmoticit din ameteala
ce-i veni căzând. ISPIRESCU, L. 100. De vreo două
zile, mă tot ta cu ametești și cu greață. (In-
vechit) Congestia cerebrală, paralizie.
L-au lovit o ameteală ce se zice
damla. NECULCE, LET. II 425/36. →

--- ka...

H 9/29
La

Stare de boală, îmbătărire. În ameteala vinului au
spus multe bazaronii. (Fig.) Este atâta ameteala
și turburare în băgământ la găurul atâta
torilor la război, încât orice
om cinstit își dă seama că și-au
pierdut capul.

da

2°. (Pat.) O boală de copii;
criză comitală, epilepsie.

In Tran-
silvania... numele de botez al unui copil se schimbă,
când... capătă ameteală, îmbătăciune sau stropsală.
MARIAN, S. 1. 226.

NA. ↗

3°. (Regim) Gagosi atrivite pare se aruu-
că în apă pentru a produce ameteala pestilor. Com. T. MODUN (Lugaj)

4°. Compuze: (Bot.)

Ameteala ailor = răsfrag. PANȚU, PL. 2

[Pl. -tele și -tele.] Somsf.
proment. Si: (dial) ameteală; amăteală
(POLIZU).]

- derivat dela amete cu suf. -eală.

Regional, adesea

✓ (și în forma ame-
teală pentru pesti)

AMETI vb. IV. I. ~~Trans.~~

~~Trans.~~ 1. Trans. A face (pe cineva) să-și piardă (pentru un moment) claritatea conștiinței, să lăpăci, a se simți că totul se învârteste în jur; a dăpăci, a măucei. ~~Amecșosk - deliquium po-tion ANON CAR. Așa ițbit atât de tare cu usa, încât l-a ametit cu totul.~~ | Fig. Pentruce încurei și ametesti pe băieți. C. NEGRUZZI,

da

✓ "Ametiși Bescan ca?" - "Eu nu o ametăscu, ce tu o ametesti și o fur-burezi [i]." DOSOF-TEIU, v. 3. 1452

Patruzei si Sapte!... prea destule, ca să ame-tească capul unui biet scolar, id. 18. 261

Tg. Spânului îi mergea gura ca pupăza, de a ametit pe împărat. GREANGĂ, P. 230. ~~Pentru ce încurei și ametesti pe băieți?~~ C. NEGRUZZI, Vorbele lui atâta îi amefise, încât, de spaimă... se pierduseră cu totul. ISPIRESCU, L. 294.

ranță [i] ametea sufletul lui. EMI- NESCU, N. 74. 0

Figurilo te răcesc, Dragostele te amefesc. ALECSANDRI, P. P. 244. Ori la cine ea privoste. Cu vederea l-amefeste. SEVASTOS, C. 172.

Se vede că te-a ametit cineva. CĂLINESCU, E.O. II 305.

Zămeul cerea a [f] suci înceace și încolo..., ca să-l ameați la cap și... să-l răstoarne la pământ. CĂ TANĂ, B. I 103.

Expr. A ameti capul cuiva cu vorba. ~~Baronzi~~ A vorbi mult și repede pentru a convinge pe cineva. Cf. BARONZI.

A scoate din minți. Di-acum te tine, S'amefesti bine Pe cioclovina! ALECSANDRI, T. 921. | A îmbăta. Ipate li dă de băut, până te amefoste pe amândouă. GREANGĂ, P. 173.

Expr. A o ameti - a face o acțiune în mod incomplet, superficial, a lăsa numai impresia că o duci până la capăt; a o încurea (BARONZI, L. I 124). Am cam ametit-o la examene. | (Învechit; în forma amoti) A înșela. Sigismund, ca să amotească pe Turci și pe Tătari, că el nu are vreun amestec cu Nem-tii..., au uconjurat... Cluj. SINCAI, HR. II 291/24.

II. 1. Refl. A-și pierde capul, a avea (sau a căpăta) ameteală.

Incepând a tună
s'a fulgera cu mare trăsnet... au căzut asupra cor-
bului de l-au detunat și, fiind terzimanul supt cort,
atât s'au ameșit, cât au fost ca un mort. E. KO-
GĂLNICEANU, LET. III 193/an. Fig. A se zăpi-
ci.

Se ameșise oa-
menii lui Ștefan-Vodă, biruitori văzându-se. N. CO-
STIN, LET. I 127/an.

De-o bucată de vreme'ncoaci, Românii noștri
s'o ameșit de cap, par'că i-o umflat Rusaliele. ALE-
CSANDRI, ap. HEM. 1061.

Se ameși, se fâstăci, când se văzu
incongiurat de o multime de lume. ISPIRESCU, L.
136.

A se îmbăta, a fi atins
de băutura, a fi beat.

Când capul se ameșește, picioarele dovedesc. CAN-
TEMIR, ap. ZANNE, P. II 35.

II

20. Intrans. (uneori absolut) A

fi cuprins de amețelă, a se
zăpăci. Im-
păratul au ameșit, de milă. NECULCE, LET. II 361/n.

Ia, așa
am ameșit și eu, stăpâno, când mi-ai dat cu frânt
în cap. CREANGĂ, P. 196. El fugea așa de tare, cât
biata fată ameșea, nu alla. RBIERA, P. 313.

Amcesesk = deliquium
patin. ANON. C.A.H.

Ciocârliă, când
cântă, se suie câte-
odată până sus, la
vânturile turbate,
acolo amete și cade
jos. HEM. 1062.

necherea a [l]jenci

M'au apucat niște sfârșeli din stomah și am ameșit.
(Pat.) A suferi de amețeli, a fi apucat de amețeli.
Dracul și'n om se bagă; acel om amește din când în
când [și] se trânteste pe jos. ȘEZ. IV. 180. Fig. Po-
lidor ameșise, tot dându-i sfat. PANN, E. I 400. V
Baba atunci a ameșit de bucurie. CREANGĂ, P. 79. V
Mai amește de frică, văzându-l pe zmeu venind tot
fuga în urma lor. RETEGANUL, P. I 37.

100/ii.

Tai de mine și de mine
Hlincă, ameșiseru de spaimă
și am pus de doră oii
zahăr. SADOVEANU, N. F. 162.

[Pres. ind. ameteș și (Transilo.)
amet.] Și: amăți (POLIZU), amăți
(ȘINCAI, HR. II 291/24); (dial.) amăți
(POLIZU) vb. IV.]

— Forma mai veche a cuvântului e amăsi < *ammattire: ital. ammattire, „a (se) prosti, a (se) nebuni“, engad. ammattir, „a-și ieși din fire“, fran. amatis, „a slăbi, a face fără vlagă“. Avem a face, probabil, cu un derivat din adjectivul mallus, atestat, între alții puțin, și la Petronius, cu sensul de „beat“, care a lăsat urme în ital. matto, „nebu, nebunatic, zvâpăiat, zburdalnic; slab, bolnăvicios, fără vlagă“, fran. mat, „fără vlagă“.

AMEȚIRE s.f. Acțiunea de a amete și rezultatul ei. Nici să-i câștigi do partea ta, prin ametire cu ^{vin} sau cu vorbe frumoase [P. teri.]
- Abstract verbal al lui amete.

da/

AMETIST s.n. (Miner.) Piatră prețioasă (varietate de cuarț) de culoare violetă. Somei (măslari) de antrax piatră și de filioth și de ~~amethyst~~ amethyst. ALEXANDRIA, ~~ic~~

inca
153/2.

Amethyst orientat = varietate de amethyst. MACAROVICI, C. 367.

Fig. A Ferii lacrimare de ametiste și opale.

MACEDONSKI, O. I 64. Purtam aripi ordinioară, sub cer înalt de amethyst. LESNER, J. 108. [Pl. - tiste.]

IS

Scris și (după fr.) amethyst. | Si: (rar)
amethystă s.f.]

da/

- N. din fr. amethyste. ~~idem~~

AMETISTĂ s.f. v. amethyst.

2°. (Invechit) Repl. (despre
bărbat și femeie) A se împreuna.

Își călugări mițarea și se amestecă cu alta.
MOXA, 381/20. Al patrul sânge amestecat [este] de se
vor amesteca veri premari... PRAVILA (1640), ap.
GCR. I 1004 (despre animale)

H 90/20

Amestecându-se bār-
bătușii [viermilor de mătase] cu muieruștele, atăta
ouă, până ce creapă. ECONOMIA, 2004

H 209/6

3°. Repl. A se însoti, a se că-
sători. cf. URICARIUL, IV 404/3.15

A se da de partea cuiva, a trece în
partea cuiva, a ținea cu cineva. Grigore Ghica se
amestecase cu Leșii, nepăzindu-și credința la deolet.
E. VĂCĂRESCUL, IST. 226/100.

266/29

4°. Trans. și refl.

A confunda. Ce socotiți că
faceți, când amestecați amăgitoarele porniri ale tru-
fi[i] cu rugăciunile cele mai umilite? MARCOVICI,
D. 155. A amesteca Bagdadul cu Tarigradul
(asemăna bun cu rău). ZANNE, VI 449. Cele bune
s'au amestecat cu cele rele. Vicata este...

H 55/17

H = a ~~deștept~~ asemăna
bun cu rău.

cindata comedie Care amestecă în-
preună și dureri și bucurie.

MACEDONSKI, O. I 97.

5°. A-și pierde mintea. La grijă era și toată tabără
leucască, așa se amestecă de rău Leșii. M. COSTIN, ep. CAI

II. (despre oameni) 1. Repl. și abtol.
(Construit cu prep. în, între, la, sau cu
o propoziție introdusă prin unde) A
se introduce într'un mediu străin, a
se vâri unde nu este chemat, unde nu
este potrivit, unde n'are dreptul a lua
parte; a-și face de lucru, a-și băga
nasul, a se vâri, a-și vâri nasul,
a interveni nechemat.

Să nu se amestece la boierii Moldo-
vii. NECULCE, LET. II 337/20. La toate el se ame-
steca. E. KOGĂLNICEANU, III 271/0. N'are să
s'amestece unde nu-i fierbe oala. ALECSANDRI, T. 965.

H ib.

L.

- AMESTECA - vb. I. I. 1° Trans.

A pune la un loc, a combina două sau mai multe elemente diferite sau de același fel (dând uneori un cap nou). (Despre lichide)

da

Ceaiul... luă o vâpșea purpurie, amestecându-se cu rumul de Giamaica. C. NEGRUZZI, I. 74. Vinul cu apă când se amestecă, puterea și-o pierde. ZANNE, P. IV. 187. ~~inca de a mai fi curat~~. A amesteca vinul (laptele) cu apă = a-l subția, a pune apă'n el.

! / Refl. (= pasiv.)

Tul. A introduce ceva într'un lichid, cu scop de a prepara o mixtură. În pahar... amestecă niste buruieni adormitoare. ISPIRESCU L. 106. (Despre substante sau lucruri diferite) A combina a face un amestec. Se ajută stăpânul, amestecându-l cu altul. ECONOMIA, 1944 H 194/20.

corpuri de același fel sau diferite.

Varul îl amestecă cu nisip și apă. DRĂGHICI, R. 44. De bătea piatra holdele, apoi pe ale lui le amesteca cu pământul. ISPIRESCU, L. 206. Tute mire de

Tă Lă - 44/25. 1918

În chimie se amestecă de lână băierile purgii, pământul bruceagului... și tartamurile scăpărilor lor. SA DOVERANO, N.F. 12. Mi-ati amestecat cu pământ tomatele mele. id. B. 33.

de amestecă fire = spune vorbe supărătoare între altele mai plătute. ZANNE, P. III. 673. (Despre neamuri, popoare etc.)

A se schimba în urma unui amestec cu elemente străine. Măcar-că de la Râm ne tragem, ...sînd țara mai de apoi ca la o slobozie, de pe'npregiur viind [popoare străine] și descălecând, den limbile lor s'au amestecat a noastră. URECHE, LET. I. 97. (Despre lucruri de același fel) A schimba șirul, poziția reciprocă. A amesteca șabtele (de joc). (Fig.)

- 97/32.

Raze de bucurie se amestecau pe fața lui. MARCÓVICI, C. 47/24. (Despre ființe) S'au amestecat oile cu caprele. MARIAN. Grauri se amestecă printre porumbei și printre ciori. ODOBESCU, III. 31. (Despre ființe și lucruri, numa, refl.) A dispărea, a se confunda în... a se face una cu. Porumbitel... îmi săltă, Sas, mai sus că se urcă, Cu norii s'amestecă. TEODORESCU, P. P. 39. „Să nu te duci astăzi la dînsul, la masă... [ziseră], și se amestecară în norod. Aceștii erau Spancioc și Stroiici. C. NEGRUZZI, I. 150. Porumbitelul...

sa / T... / a

îmi săltă, Sas, mai sus că se urcă, Cu norii s'amestecă. TEODORESCU, P. P. 39. (Despre

Placă de lână el, grăbit se amestecă în gloată. MITRID, B.F. 16. Si lui se amestecau cu cei din lăcie. animal. id. B. 108. Cete două gloate, înzina câmpul, se amestecă. 113. Alestia... se amestecă oamenii cărora rân

Te poftesc să nu te amesteci în
conversația noastră. id. ib. 766.

Te te poftesc
pe dămăscu

La noi, până acum...
înalta oblatuire nu simte trebuința de a se ame-
stecă în trainul lighioanilor sălbatice. ODOBESCU, III
384 } La ce te-ai amestecat? MARIAN.

L...
Prefectul roși. S'ar fi
trebut să se amesteci.

→ id. ib.

Se amestecă ca cimbrul (= se amestecă în toate).
ZANNE, P. III 522. La ce te-ai amestecat? MARIAN.
Nu te amesteca în țară, că te
mă năncă porcii. id. ib. IV 139.

DUMITRIU, B. F. 10. În ce drept
te amesteci? id. ib. 45. - Ba,
s'ar veni certare..., s'ar ameste-
cat uncheșul Haralambie
SADOVEANU, N. F. 16. - Apoi am
spus de-orașă că te. De cum
s'ar văzuse, s'ar amestecat
lelea Ilieana. id. ib.

→ ZANNE, P.

Nu te amesteca nepoftit în vorba
altora id. ib. II 808 (Termen
juridic)

De se va prileji unui străin să
găsească o comoră, să împarșă acel lucru cu Pavel;
iară Petru să nu se amestece întru nemică. PRA-
V. MOLD. 49. Să fie și de la noi slugilor noastre...
acel sat... drăptă ocină, ...și alt nime să nu se a-
meștece. DOC. (1657), ap. HEM. 1054. | Trans.

L... 100. Subprefectul
nu s'ar ame-
tecat. Revisorul nu s'ar
amestecat. PAS, L. I 33.

(Rar) Nu-te amesteca cingura, unde
nu-te fierbe oala. ZANNE, P. 17.

Absol. (Instrumentul amestecării se ex-
primă cu ajutorul prep. cu) S'ar ame-
tecat dracu[l] cu coada. id. ib. VI

624. Expr. A nu se amesteca = a
(fi hotărât a) nu lua parte la ceva
(HEM. 1054), a sta de (sau la) a parte,
a nu interveni, a nu participa.

Co să facem?... Aici
bani nu putem găsi. Domnul de acolo încă nu ne
trimete...; și așa, noi nu ne amestecăm. E. KOGAL-
NICEANU, LET. III 168.

→ 203/21

2: ~~Fig.~~ Fig. Trans. (Invechit)
~~complinit prin cineva~~ A defăima,
a ponegri, a cleveți, a face intrigi,
despre cineva (câtă altcineva).

Pre mine, Ioan Ne-
culce... m'au amestecat ciocoi și cu alți neprietini
la Grigori-Vodă. NECULCE, LET. II 455. Are pismă
pe mine... și îmi amestecă feciorul. Idem, LET. II,
381. Un om rău... pro toți cu răutatea lui ame-
stecă și-i tulbură. CANTEMIR, IST. 36.

→ id. ib.

III. Spec. ^{Teus} (Se constru este ^{adeuca} cu prep. cu) A scutura, a clăti(na), a vântura, a frământa.

Ca nu cumva să se aprindă [grâul], ca și bine de a-l muta din loc, amestecându-l cu lopețile. I. IONESCU, c. 177. Mai amestecă ceaiul, că nu s'a topit zaharul. HEM, 1053. ~~st-sculura~~ Să astupi sticla... și să o amesteci adese-ori (a. 1825), ap. TDRG.

→ 177/8

[Pres. ind. amestec.]

— Din lat. *ammixticare (dela mictus): abruzzoz ammistekà. Cf. mesteca.

AMESTECĂ¹₂ vb. I. v. mesteca.

AMESTECĂCIUNE s.f. (Turcehit)

Amestec; amestecare; promiscuitate.

Amestecăciune de sânge: incest. Cf.

Sânge amestecat, amestecare de sânge

Fiu ... născut într-un amestecăciune de sânge, de unii ca aceștia toți să nu ceteare

a se chemare preoti. (a. 1640) PRAV. (1640),

ap. HEM. 1057. [Pl. -ciuni.]

- derivat dela amesteca cu suf. -ciune.

nu

AMESTECĂRE s.f.

1°. Acțiunea de a amesteca și rezultatul ei.

Puind vin și unt de lemn făcu, de fu neameste-

cătă, amestecarea la. MINEIUL (1776) 130¹/₂. (Neobismuit)

Acțiunea de a mesteca cu ceva (o pastă, sau
substanță). Amestecare cu hîngura în

ceva bucată. L.O.

da

2°. (Îmehit) Act sexual. Mu cu

amestecare hărâtească ... se va zămisli.

[~~Haristos~~], VARLAAM, C. II 87¹/₂ | ~~Expr:~~

87₂

Amestecare de sânge = incest, căsătorie între rude de sânge (reală sau

Amestecarea de sânge se face în doi chipuri: chipul de tînă țaste cu nuntă, când se va cumina nestine cu vreo mutare carea nu i-o au dat pravila; iar a doi țaste fără de nuntă... [când] să împreună cu diusa încă mainie de cumnie. PRAV. MOLD. 617

fictivă) / religioasă

117₂

3°. Fig. Intervenție nelegală, ingerință,

amestec ilegal; ‡ (Îmehit) intrigă, clevetire.

~~Brâncoveanu~~ înțeles de amestecarea ce l-au

amestecat ginere-sau, Constantin Duca-vodă. MUSTE,

Basarab. Vo da ...

1a

→ 31/35

LET. II 31.

[Pl. - ~~țări~~.]

- Abstract verbal al

Infinitivul lui amesteca, devenit abstract verbal.

✓ Betonul care se învârteste în mână de amestecat. V. LOM. 1950. nr. 12

AMESTECAT s.n. Amestecare ✓
Amestecatul vinului cu apă sau sifon.
~~se obține în multe~~

- Participiile lui amesteca cu valoare de adjectiv.

✓ adunat ca oletă, pas împreună sau în legătură cu...

AMESTECAT, -Ă adj. f. Combinat, reunit într'un amestec ✓ Cui Sar-matii, amestecati au trăit. CANTEMIR, IST. 261/16. Nu era amestecat cu ceilalti boieri la Sfat. NECULCE, LET. II 266/21.

La-

✓ [Mirosul de hurnă] renea din spire durăre amestecat cu mirosul de balta. DOMITRU, B.F. 15. Stătura totu' trei... în aerul viu... lura amestecat cu miros de țopăde. id. ib. 22.

Vinul amestecat cu sânge făcuse o balta. C. NEGRUZZI, I 152. ✓ (după fr. ~~tremper~~) Angrenat, vârit fîntr'o afacere, într'o chestiune etc.) ~~A fi~~ Este amestecat într'o afacere înconectă.

✓ (după fr. mélé', genu. gemischt)
✓ Se auzeau strigăte... amestecate cu foscațul și sueratul de abuzi. id. ib. 19. Turni peste ei un pahar-donă de apă amestecată cu vin. SA DOVEANU, N.F. 90.

2° ✓ Diferit, împetritat. Discursul său a fost prîmit cu sentimente foarte amestecate ✓ Lume amestecată = fel de fel de lume, cu reputație bună și rea. Era lume amestecată în curtea carapuzului. PAS, 4. I 75. Ca să arate că saloanele sale au cântare, trica obiceiurile, îngădușind să-i vină lume amestecată. id. ib. 103. Te mai auzi o vreme marmurel creun de clamuri amestecate DOMITRU, B.F. 62.

Se pleca ca să bea apă, Macoveiu îi da în coafă, De bea apă săngerată, Cu mîslelo-amestecată. TEODORESCU, P. P. 592.

3°. (Adesea cu suanță peiarativă) În-
curent, norându-i, una peste alta.

Atuncea dinaintea lui
Araid zidul piere: El vede toată firea amestecată
afară, Ninsoare, fulger, ghiafă, vânt arzător, de
vară, EMINESCU, P. 207. Și așa au stătut lucrurile
amestecate doi ani. NECOLCE, LET. II, 422/2.

18/12

(Învechit.; Jur.) Nedelicantat.

dolimitor. Fiind moșia Ulmuleșilor amestecată și
nehotărâtă de către alte siliști ale lor... DOC. (n. 1693).
ap. HEM. 1056.

4°. (Jur., învechit, în expresia)
Sânge amestecat = incest. Cf. ameste-
care sau amestecăciune de sânge.

Ceia ce-ș curvâșc cu rudete și cu cu-
scriile și cu cumătrele sau finele lor, acesta se chiamă
sânge amestecat. PRAVILA (1646), ap. HEM. 1057.
Al doile sânge amestecat taste: de se va afla tată cu
fata lui. PRAVILA (1640), ap. GCR. I 90.

→ 90/15

Puind vin și unt-de-lemn, făcū de fu neamestecată
amestecarea lor. MINEIUL (1776), 130.

(Cu fun-
ctiune adverbială) În mod inces-
tuos. Amestecat = mixtiv, pro-
miscue...; vermischt. LB.

- Participiul lui amesteca cu valoare
de adjectiv.

→ Dem amestecățitul tău
ai îmbogățit pre totii
împărății pământului.
BIBLIA, ap. CAOÈ.

AMESTECĂȚIS s.n. (Învechit) Multe lucruri ameste cate la
amestec BIBLIA (1688), ap. TORG. 59 [Pl. un loc, beloug de l'ami]

- fișuri.]

- scriet dlla amestecat cu suf. -is.
cf. gr. ΣΥΜΜΙΚΤΟΣ.

AMETIT s.n. = ametrie. Ce este bun' la primit si lesne la ametit? (Vimul). GOROVEI, C. 394.

Ja

- Abstract verbal al participiului ameti.

Si sufletul meu, ametit, se simte vecin egal cu umbra scaltaita.

BENIUC, C.P. 7.

AMETIT -a adj. Zapăcit, măucit, ^{reprimis} de ameteală.

La făcut să cadă ameliu la pământ. DRĂGHICI, R. 74. Onăprasă întâmplare Se scoală ameliu, căsnit de boală. BARAC, A. Blanda turturică a sosit, ameliu de bucurie, aproape de soful ei. ODOBESCU, III. 35.

174/3.
64/3.
Ja

Fig. Cu mintea în alta parte, aiurea, deși; fără cunoștință.

Bătrânul So- coleamă se lăsase pe un scaun ameliu, răpiti. C. NEGRUZZI, I. 6. Imbătat (ușor), băuit. Au dat foc caselor, dacă s'au sculat de la masă, ameliu de vin. M. COSTIN, LET. I. 317. Ostășii, ameliu de beție, făceau numai o slabă împotrivire. C. NEGRUZZI, I. 153.

r, beat.
311/2.

Expr. Vorbă ameliu = vorbă (sau spusă) echivocă. BARONZI, L. I. 124. (Cu funcțiune adverbială) Zapăcit, băiguit, în bobote. Răspunde cam ameliu la ex aulene. Vorbeste ameliu.

- Participiul lui ameti, cu valoare

de adjectiv.

L... T...
Sufletul meu, ametit, se simte mai dărz. BENIUC V. 7. Tu, ameliu pește natește eroul. id. ib. 116. Inimă, mi-i plină de visuri ameliu de la mână. id. ib. 149. S'ann măncat... de ieri, oameni bunii, s' ameliu de scribă. SADOVEANU, N. F. 94. S'as fost ca atâta, alți ameliu al vi- rapul de „fata ruzgama” al idealismului filosofic al epocii imperialiste. VITNER, CR. 68!

AMETITŌR, -ŌARE adj. Care ameteste.

Un nor ametitor venit și s-a pus pe ochii mei. Mi s-a părca că biserică se învârteste cu mine. C. NEGRUZZI, I, 54.

da

Expr. Înălțime ametoare = înălțime atât de mare, încât nu poți privi la ea (de jos) sau de pe ea, fără să ametesti. [Scris

(și pronunț.) și amătitor. Poeraru [Si: amătitor, -oare adj. Poeraru (învechit și dial.) ametoării, ^{oare}adj.]

- Derivat dela ameti cu suf. -itor.

2 adv. Se gândi ametitor de iute. V. Rom. 1950. nr. 11.

AMETITORIU, -ŌARE adj. v. ametitor.

AMETITURĂ s.f. (Rar) = amefeală. [Pp. -turi.]

nu

- Derivat dela ameti cu suf. -itură.

AMEZĂ ŌB. F. v. amieza.

AMFIBIU, -IE adj., s.m., f. și n. (Biol.) I. Adj. (despre plante și animale) Care poate trăi și pe pământ și în apă. Foca este un animal amfibiu. În toate bălțile există plante acvatice și plante amfibi. Fig. Care are o natură (sau un aspect) dublu, care ține de două stări în același timp.

da

A! tu ai slove amfibi, nici glasnice, nici neglasnice. C. NEGRUZZI, I, 10. Coconul (A) eșă din soiul acel amfibi... care se ține mai presus de starea a doile. Id., I, 72.

o Andromache

(despre vehiculu) care

~~este capabil să circule pe uscat
și pe apă.~~

II. Subst. 2. S. n. și f. (Tehn.;
și în forma vehicul amfibiu) vehi-
cul automobil cu caroseria trans-
formată pentru a merge pe uscat
și a pluti și pe apă. LEX. TEHN.

amfibi, sau

1. S. n. și f. ~~și~~ Animal care
are în primele faze ale dezvolt-
ării lui branhii (putând respira
în apă), iar mai târziu plămâni.
Cf. batracian.

-N. din fr. amphibie idem.

AMFIBOL s.m. (Min.) Silicat
complex de mangan, fier, calciu, cu
puțin potasiu și aluminiu, care se
găsește în rocile eruptive și în
sisturile cristaline. LEX. TEHN. [Pl. n
-boli.]

Ja

-N. din fr. amphibole idem.

AMFIBOLIC, -Ă adj. v. amfibologic.

AMFIBOLIT s.n. (Min.) Rocă metamorfică, formată din hornblendă și feldspat. LEX. TEHN.
 [Pl. -ite.]
 - N. din fr. amphibolite ~~idem~~.

Vin cea mai mare parte

da

AMFIBOLOGIC, -Ă adj. Cu două înțelesuri, echivoc, ambiguu. Filozofia lui Kant este amfibolică. A. RAV., ap. LENIN, MAT. EMP. 224. [Si:

resignus

(rar) amfibalic, -Ă adj.]

- N. din fr. amphibologique ~~idem~~.

AMFIBOLOGIE s.f. Construcție defectuoasă (de stil, de limbă etc.) care poate lua două înțelesuri. Cf. echivoc, ambiguitate.

resignus

- N. din fr. amphibologie ~~idem~~.

AMFIBRAH s.m. & (rar) n. (Metr.) Picior (de vers) format dintr-o silabă lungă precedată și urmată de câte o silabă scurtă [(u - u)]. [Pl. -brahi și (rar) -brahii.] [Si: amfibrăhic s.n.]
 - N. din lat. amphibrachus, gr. ἀμφιβράχος ~~idem~~.

da

(sau neaccentuată)

(Modern) AMFIBRAHIU s.n. (v. amfibrah.)

AMFIOX s.m. (Zool.) Mic animal acvatic, în formă de pește, a cărui structură face legătura dintre nevertebrate și vertebrate. [Pl. -ocsi.]

da/

Si: (în forma latină) amfioxus s.m.]

- N. din fr. amphioxus.

AMFIOXUS s.m. (Zool.) v. amfiox.

AMFITEATRU s.n. 1°. (Antic.)

Edificiu de formă rotundă sau semicirculară (de obicei acoperit) cu siriuri de trepte de jur

imprejur, unde se dădeau lupte de gladiatori, de flare sălbatică, jocuri etc. Cei d'întâi proși... În circ, amfiteatruri, puterea înfruntată. ALEXANDRESCU, M. 25. Amfiteatrele, băile, apeductele. BĂLCESCU, M. V. 6.

da/

(Modern)

2°. Sală cu bănci așezate pe un plan înclinat (sau pe trepte), pentru cursuri, experiențe etc.

Cișrul de limba Română se ține în amfiteatru mare dela stajie al doilea.

3°. Configurație a unor terenuri muntoase sau deluroase, în catuni circulare. Se prîie îndoiturile posomărite și adănci

Un mare amfiteatru de stănci și de prăpăstii. C. NEGRUZZI, III 219.

ale imensului amfiteatru albăstrui
al munților ... neburile albe se
ridicaseră. HOGAȘ, M.N. 57. Munții
se ~~de~~ depărtează, într'un cerc larg,
formând un amfiteatru, în care li-
miștea și lumina zilei se întorc.

BOGZA, c. o. 252.

[Pronunț. -te-a-tre, $\frac{1}{2}$ și (prin
analogie cu vorbe vechi românești)
-tea-tru. | Pl. -teatre, (rar) -teatruri.]

— N. din lat. amphitheatrum (< grec. ἀμφιθέατρον,
din ἀμφι, „de amândouă părțile” și θέατρον, „teatru”).

vestigar

AMFITRION, -OANĂ s.m. și f.

Stăpânul unei case la care ia masă
cineva; persoana care dă o masă,
un ospăț. N'ai să încerci așa ceva
chiar asupra amfitrionului d-tale.

HOGAȘ, DR. II 196 [Pronunț. -tri-on.]

Pl. -oni, -oane.]

— N. din fr. amphitrujon ~~idem~~.

Văfe femei tot astfel le
măsură amfitrionul, în
menea ce ele făceau o pl-
căciune în fața lui.

PAS, L.I 105. Areă foarte
curioasă ideii părintele
amfitrionului moarte. id. b. 121.

AMFORĂ s.f. (Antic.) Vas de formă ovoidală, cu fundul ascuțit, cu două ~~toarte~~ așezate simetric, făcut din pământ ars și folosit la păstrarea vinurilor și untdelemnului...

→ toarte

Lebăda... părea o amforă; gătu-i ca o toartă se rotun-
zea. ALECSANDRI, P. III 526. [For-
tele] din amfore de aur
versă-al vietii dulce vin.
MACEDONSKI, O. I 274. [Pl.
amfore.]

T...
L... L...

da

-N. din lat. amphora,
grac. ἀμφορεύς. ~~idem.~~
↓
R.P.

AMIANT s.m. v. amiantă.

AMIANTĂ s.f. (Min.) Varietate de asbest; substanță fibroasă, având în compoziția ei silicați de magneziu, necombustibilă, rău conducătoare de căldură și electricitate, flexibilă, inalterabilă la foc; se poate țese. LEX. TEHN.

Garnituri de amiantă. [Pl. -ante.] Si: amiant
s.m. (pl. -anti).]

da

-N. din fr. amiante. ~~idem.~~

4 MIAZĂ s. m., s. n. v. amiază.

da

AMIAZĂ adv., s. f.

I Adv. 1. \sqrt La orele 12 din zi.

\sqrt (Învechit și pop.)

Când dormita împăratul amiazăzi, ei intrară și-l prinseră. MOXA, 882. Sara și amiazăzi grăsc la Domnul. DOSOFTEIU, PS. 181. Pierisă soarele... tocma amiazăzi, M. COSTIN, LET. I. 332/4. Precum odinioară kynicul Diogenis cu făclia aprinsă amiazăzi pe uliță, așa astăzi în mijlocul Romii pre cel hiriș Roman... de abia să-l nemorească. CANTEMIR, HE. 11. Dar răsă-i ce învie... Umbra o înghite, când soarele-i amiază. ALECSANDRI, P. III. 119. (Complinit prin de 12) Seara

382/9
T...

și demăreața și amiazădzi de dzi vestesc și spuniu.

ib. ~~169/16~~ GORESI, PS. 143. Exp. Cruce-amiază(zi) = Zenit.

Mergi și când va fi soarele cruce-amiazăzi, atunci te răpede înle și apucă un pui. SBIERA, P. 25. (C) Li zise că tocmai la amiază, când va fi soarele în cruce, să înalțe o prăjină. ISPIRESCU, L. 127.)

Când e soarele drept la amiază, adică punct [la] 12 oare, zic că e cruce-amează. MARIAN, SE. I. 107.

Ca

Scoste ~~ca~~ lumea dereptatea ta și gîndetul tău ca amiazădzi de dzi. PSAL. SCH. III/6. cf. GORESI, PS. 93.

II. S. f. ~~1~~ 1. \sqrt Timpul dela orele 12 din zi.

Când pomul lasă umbra sa drept la rădăcină, atunci se zice că e amiazul. ~~Coment. în Mădărină~~ HEM. 1068. (în legătură cu) \sqrt Intunece soarele într'o amiazăzi, cât se vedea stelele. MOXA, 402. S'au intunecat soarele, de amiazădzi până de călă sară. VARLAAM, C. ~~1~~ Multe divanuri făcea din amiazăzi în desară. NECULCE, LET. II/212/...

nu mai era chip să doarmă cum dormea alte dăți, până p la amiază. CREANGĂ, P. 264.

\sqrt Un vin și-o țigară și-amizuri de zile vedea ca o simptomă fugară. BACOVIA, O. 169.

Precedat de o

402/3

T...

212/27.

I...

\sqrt Văzduhul neclintit al amiezii ne cocca ca în cupr. SADOVEANU, N. F. 73

\sqrt (Ades în legătură cu prepoziții formând de cele mai multe ori locuțiuni adverbiale)

E 1052.

Mi-e sufletul în soarele de-amiază. BENICU, V. 55.
Către amiază, mă întorcem de la gimnaziu
mormăind o declinare. ELIAD. SAȘOVEANU, N.F. 32.
A trecut la amiază pe la noi așorul Haralambie. id. ib. 86.
Era întotdeauna luminată, înainte de amiază. PAS, L. I. 8.

~~Mu vin, si-o țigară -
Si-amiază, pe bile se duc
Ca o simfonie fugară.
BACOVIA, O. 169.~~

Vai, săracu! /
diacul... Pentru o făr-de parastas, lți zboră până la
amiază! LARNIK-BĂRSEANU, D. 470.

Poporul zice că soarele
e tras de boi de dimineață și până la prânz, de
bivoli de la prânz până la amieză, de cai de la a-
miezi și până seara. (Godoni in Muscol), HEM.
1069.

Loc. adv.

În (sau între, sau la) amiază-
ză (zi) = la orele 12 din zi.

Intru
amiadzăzi, în cale, vădzuin, împărate din ceriu...
COD. VOR. (la amiazăzi. N. TESTA-
MENT, 1618. ~~întru amiazăzi. BIBLIA, 1688~~) COD. VOR.

lumină

76/8. I s'au arătat într'amiadzăzi chipul svinței
crucei. DOSOFTIU, V. s. Când era soarele în
ameazi, freca tăcea. EMINESCU, N. 12. În amiază, ve-
nind pe vale, întâlniu pe Lina'n cale. COȘBUC, B.

17/11

(Învechit) ~~prin asimilare fonetică~~ Îne-
amiazăzi = la orele 12 din zi. cf.

namiază.

lui [Avram] dașu înamiazăzi. BIBLIA (1688)

I... 17/11

(măine, într'o zi etc.)

(Învechit) P(ă)se azi pe la (sau cătră
sau spre) amiază(zi) = către orele
12 din zi, către prânz.

A fost pe la mine ieri
după amiază. DOMITRU, B.F. 75
Do, fusese un chin îngrozitor
după amiază pehecută
după amiază pehecută
cf. demiaz, demiez.

Acest răspuns a venit...
într'o zi, pre amiazăzi. NECULOE, LET. II 339. După
aceea... nu mai da pe la izvor..., până a doua zi pe
la amiază. CREANGĂ, P. 224. După amiază(zi) =
după amiază. Imblă în raiu la răcoare, după amiază-
zădzi. PALLA (1582), ap. COR. Eu gândesc...
pe după amiază să fi pun de-a binele nora în Pia-
tră. CREANGĂ, P. 115. (Substantivat) Tocmai după
amiazăzi trecându-se, s'au sculat. DRĂGHICI
De-asupra amiazului: la zenit

după orele 12 din zi; după
57/18.
71/17.

Tocmai când
soarele e d'asupra amiazului, [căruta] sosește la
locul de întâlnire al căntătorilor. ODOBESCU, III
16. De amiază(zi) loc. adv. (pe) la amiază,
după prânz. De-amiază, când a venit Corbul aici
la izvor să beie apă..., să ieși încetisor. CREANGĂ,
P. 225.

De amiazăzi să fii gata, cu
plecăm. b) loc. adv. = de prânz, de la orele 12 din zi;
venit de miadzăzi.

Gheorghe Giantă... pe mine, nemernicul, m'a adus
de multe ori cu cânat la conacul de amiază. ODO-
BESCU, III 15

Mi-e sufletul în soarele

de-amiază Pe holde risipit
ca vântul cald. BENVIC, V. 55.

Expr. (Prin contaminare cu Zina
mare sau Zina albă) Zina în
amiază (cea) mare sau Zina în
amiază albă sau Zina (la)
mieza (l'amiază), (învechit)

Zina amiază (mare), amiezul
mare = la prânz, ~~la ora~~ (chiar)

la orele 12 din zi, [✓] I-au pus pe un
cal..., cu fața spre coada calului și-l duceau prin
mijlocul târgului..., zina amiazăsi mare. NECULCE,
LET. II

✓ în plină zi.

T...

H/252/zi.

Zina

~~Zi~~ Le-au tăiat capetele a tustrii,
Zi amiazăsi, la fântâna de'naintea
portii. id. ib., ap. HEM. 1067.

(Probabil,
din cauza rimei) Datu-i-afi vreo jalbă, Să-i spunei
că v'a pomegrit zina'n amieza albă? ZILOT, CRON.
82.

II

Aici se făcu multe porne, Zina
meaza-mare. ALECSANDRI, T. III7.

Când fu la amiezul mare, fugarul stătu locului. ODO-
BESCU, III 179.

... Mă duc, zina mieza-mare, la moș Vasile...
să fur niște cireșe. CREANGĂ, A. 47. Hai, scoală!
... zina'n amieza mare. EMINESCU, N. 12.

... dar în -
duhul ..., simte bine, c'a Sugerina
Zina la mieza-mare. DELAVRAN-
CEA, S. 37.

Încuile po-ai? Numai cu palmole goale, Zina'n
ameaza cea mare? POP., ap HEM. 1068.

oilor = (la ciobani) timpul dela
orele 9 până la orele 11. HEM. 1070.
cf. miezul-șilei, sub-amiază.

✓ (Regional)

2° (Metaforic) Jumătătea (victii),
Zinitul (victii).

Nu vezi, c'a trecut
soarele de-amiază-zi: sânt mai mult bătrân decât
tândr! CREANGĂ, P. 154 Pentru mine a trecut soa-
rele de amiază: am început a îmbătrâni. SADOVEANU,
SAM. V 892.

| Fig. Mijlocul, punctul culcri-
nant (al victii).

Lebil fără de veste și fără a fi amorințat,
în amiază șilelor tale...! MARCOVICI, G. 47/1.

(Cu înțeles concret; și în forma amiară.)

3°. Mâncarea dela orele 12 din zi, prânzul (cel mare); (cu înțeles abstract) timpul, durata acestei mese.

✓ (dial. în forma amiarășu | masa de amiară (CHEST. VIII 2);

Ei, dacă n'oi veni, o să-i duci amiază în câmp și pace!
R. CIOFLEC, SĂM. IV. 169. L'ameuz iar s'o dus lumânul
acasă, să spună să vină gădozia cu amiază.
POPOVICI, R.D. 162.

maica Să n'am cind cu lumină, Nico prânz cu voie
bund, Nici amiază fără năcaz, Fără lacrimi pe obraz.
MĂNDRESCU, L. P. 30. IARNIK-BĂRSEANU, D. 195.

Lu

33 14.

4°. (Regional; în forma amiez)
Loc unde stau vitele la amiază.
PORUCIC, E. 68.

✓ (In opoziție cu amiază noapte)

5°. ✓ Miazăzi, sud.

O sută [de ingeri] despre răsărit, altă sută despre apus, altă sută despre amiazăzi, altă sută despre miazăzi-noapte. CUV. D. BĂTR. II 314.

Despre amiazăzi se închide cu marea. M. COSTIN, LET. I 7/4.

A Romanilor împărăție... de la ameuzici la miazănoapte se întinsease. CANTEMIR, HR. 170.

Fruntea stupinei să stea spre ameazi de zi. ECONOMIA, 298.

De va sufla vântul amiazozului, atunci însemnează ploaie. CALENDARIU (1814) 77/21.

toată partea despre amiazăzi a Italiei. Am înblat N. P. II 180.

Pe un deal despre amiazăzi a satului Șuharăul se găsește o piatră în patru muchi. ODOBESCU, II 224.

312

203/3

180/5

[Pl. -mieze] și -mieze. Si: (ad. III 3°) amiară s.m. și

s.n.; (ad. III 4°) amiez s.n.; ~~amiază~~; (în vechit) amiarăși s.f.; (prin asimilare vocalică) amiarăși s.f. (L.B.);

(dial) amiarăș (CHEST. VIII 2)

amiază ad.

✓; azi, mai ales în legătură cu propoziții și în forma ~~nearticulată~~

(învechit, uneori și articulat)

amiadădă (DoSO FTBIV, ap.

HEM. 1068), amiadăzia (PSALT.,

ap. id.) s. f.]

— Lat. *meridies*, „amiază” s'a născut prin disimilare dintr'un locativ vechiu „*medi-die*”. Se pare că poporul roman a păstrat compoziția elementelor *medius*, -a, -um și *dies*, pentru ca să exprime mijlocul zilei, căci ea se găsește în toate limbile române: ital. *mezzodi*, v.-prov. *miegdia*, fran. *midi*, span. *mediodia*, portg. *meiodia* (aproape protutîndeni și cu sensul de „sud”); cf. slb. *mjezdite* (cf. rom. *namiază*, cu sensul de „odihnă de amiază” = *meridies*). În limba română s'a mai compus cu prep. a².

AMIAZI adv. v. amiază.

AMIAZĂZI adv., s. f. v. amiază.

AMIAZĂZIA s. f. v. amiază.

AMIBĂ s. f. v. amibă. Animal din genul protozoarelor, cu corpul format dintr-o masă de protoplasmă (în genere învelită în interiorul căreia se găsește un nucleu), trăiește în ape dulci și chiar pe uscat. [Pl. -mibe. / Si: amibă s. f.]
- N. din fr. amibe.

AMIC, -Ă s. m. și f. Prieten(ă).

O oară să fi fost amici, să ne iubim cu dor. EMINESCU, P. 127. Îți sunt dator de multa vreme, amicul meu, o

poezie. MACEDONSKI, O. I 217. Maria și Cornelia sunt amice încă din copilărie.

Teodată amicul îl luă de braț. DUMITRIU, B. F. 161.

(Ironie) Persoană, individ (chiar necunoscut). Cf. cetățean, tip.

Amic [cu sens de] individ [apare] foarte des la Caragiale, unde are semnificație socială, din cauza usurintei cu care atâția oameni invocă „prieteni” sus-puse. IORDAN, STIL. 355. Amicul primii foarte defavorabil planul meu. CĂLINESCU, ALAS, 21 III 1937, 7/3.

[Pl. -mici, -mice.]

- N. din lat. amicus, ~~idem~~ amica. ~~idem~~

✓ Bughiana e plină de amici, totii funcționari publici și profesioni liberali. CARAGIALE, S. N. 119.

Ja

AMICITIE s.f. Prietenie. ✓
Între noi doi au existat totdeauna
raporturi de amicitie. [Pl. -ciii.]

Amicitia in pre-
supune o înălțu-
rare a drepturila
rației. VITNER, CR. 55

- N. din lat. amicitia. ~~idem~~

da/

AMIDĂ s.f. (Chim.; mai adesea la
pl.) ~~grup~~ derivat organic al
amoniacului, în care unul sau mai
mulți atomi de hidrogen ~~sunt~~ sunt
sunt înlocuiți cu acizi monovalenți.
Mai importante sunt amidela pri-
mare. MACAROVICI, CH. 586. [Antife-
brina] este o amidă substituïtă
la azot. id. ib. 587. [Pl. -mide.]

da/

- N. din fr. amide. ~~idem~~

AMIDON s.n. (Chim.) Substanță
organică hidrocarbonată (de rezervă), care în
naștere în frunzele verzi ale plantelor sub
acțiunea razelor soarelui și se acumulează
în semințe, fructe, tubercule, în fructele unor
palmieri etc.; se folosește în industrie ~~sau~~
ca materie primă pentru fabricarea dextrinei
și glucosii și ca apret (în industria textilă);
Scroberla, ~~crochmal~~ crochmal.

da/

- N. din fr. amidon. ~~idem~~

Exemplu?
Există cu
adevărat?
Dobru
Sunt: Gheorghe

AMIDONÁ vb. I. (Neobișnuit)

A scribi. [Pres. ind. ~~scribi~~ ami-
dones.]

nu

- scrivat delu amidon.

AMIDONERIE s.f. Fabrică
în care se prelucra dă cerealele
pentru a extrage amidonul. LEX.
TEHN. [Pl. -rii.]

da

- N. din fr. amidonnerie. ~~idem~~

AMIEZ s.n. v. amidon.

se verifică cu
M.

AMIEZ, -Ă adj. v. miază-cale.

AMIEZA vb. I. Intrans. 1° (Transilv.;
destru oameni) A mânca la amiază, a
prânzi. BARCIANU. O venit găfdoaria
cu amezu s'or amezit s'or adur-
mit. Popovici, R.D. 161.

nu

A amieză... a mânca la amiază, se mai dice
și a gusta, dar nu a prânzi; că sub prânz
se înțelege dejunul, iar sub gustare... prânzul
... (pe Jomeș) RĂTEGANUL, P.P. 207.

20. (Mold.; despre vite) A se odihni la amiază. ↔

Circada amezestă între săntâni = își face „deamează” la umbră de sălci, la apă. PAMFILE, J. II. [Pres.]

[Pres. ind. amiez.] Si: (rar) ameză vb. I; (Transilv.) amiezăza vb. I (pres. ind. amieză-
ze) CADE; amiezi vb. IV (pres. ind. amiezesc).]

- Derivat dela amiază.

AMIEZĂZĂ vb. I v. amieza.

AMIEZI vb. IV v. amieza.

AMIGDAL s.m. (Bot.) v. migdal.

AMIGDALĂ¹ s.f. (Bot.) v. migdală.

AMIGDALĂ² s.f. (Anat.) ^{fiicare} ~~una~~ din cele două glandule ^{organe limfoid} limfatice, în formă de migdală, așezate la intrarea gâtului, deo parte și de alta a omisocului; (Transilv.) mandulă. [Pl. -dale.]

✓ Copilul are gâtul roșu și amigdalale inflamate.

- N. din fr. amygdale. idem

AMIGDALITĂ s.f. (Pat.)

Boală cauzată de infecția și inflamarea amigdalelor; gâclei.

da

Amigdalita e foarte frecventă iarna. [Pl. - lita.]

H Când ne uităm în gâtul unui bolnav de amigdalită, constatăm că amigdalele sunt mă-

rite, roșii, aprinse...
GREC, M. N. 25.

-N. din fr. amygdalite - idem.

AMIGDALOID s.m. și n. (Miner.)

Rocă eruptivă a cărei masă conține substanțe de natură diferită, ca un fel de sămburi, de forma unei migdale. [Pl. -izi și -ido.]

da

-N. din fr. amygdaloide idem, grec. ἀμυγδαλοειδής de forma unei migdale.

AMIFI vb. IV. Intrans. și absol.

1°. A cliposi, a ajumi, a atipi.

nu

Iată că începe a însira. Ea aprinde lumina și coase necurmat; cum numai au amifit, pe loc au sozit Mintă-Creață. SBIERA, P. 100.

(Unui complinit prin „de ziua”)

2°. ~~Ref.~~ (A se crăpa, a se

crăpa

AMILACEU, - EE adj. (chim.)
de natura amidonului; Embriomul
dotat cu perisperm amilaceu. GRE-
CESCU, FL. 19.

✓ care conține ami-
don.

da

- N. din fr. amylace. idem

AMILAZĂ s.f. (chim.) Sub-
stanță abotată neutră, care transfor-
mă amidonul în maltoză și
glucoză; ^{se găsește în protoplasma celulei și în salivă.}
~~se găsește în protoplasma celulei și în salivă.~~

(în procesul de
gestiiv)

da

ENC. TEHN. Diastaza din colțul
cerealelor se numește amilază.
MACAROVICI, CH. 559. [Pl. - laze.]

- N. din amylase. idem

AMILDUI' vb. IV. Trans. ↑

nesigur

A drege, a potruvi. T. PAPANASI, C.L.
A adus rachisoz, de cel tărășor și amilduit
cu miez de soc, să le fie la muntă cu noroc.
FURTUNĂ, V.2. [Pres. ind. amilduiesc.]

↑

AMIN interj., s.n. Așa să fie! (~~și~~ în textele vechi) 'adevărat, adevăr, fie, fi-va.

Face voao de Hristos Isus, amină!
COD. VOR. 165/... (amintă) s. TESTAMENT 1049,
BIBLIA 1898. Și va dzice tot nărodul: amin, amin!...
DOSOFTIEU, și dice tot totii oameni (fi-va, fi-va.
GORESI; și dice tot (fi) oamenii fie, fie. PSALT. 1651).
ap. HEM. 1073. Zamfira (strănută). Franț. „Să-ti fie de bine!” Zamfira: „Amin și 'ntr'un ceas bun!”
ALECSANDRI, ap. HEM. 1074. Al draculut să fii, cu tot neamul tău, în vecii vecilor, amin! CREANGĂ P. 255.

DOSOFTIEU,

1 327 T

↳ ib.

Băharnii au bătut metanie mormăind: -Amin! SA DOVEANO, H. F. M. B.

(Cu funcțiune adverbiată, în construcție pleonastică) Pe cine trăgeți mânie, Blestăma-l, amin să fie! ȘE Z. I 290. Expr. A dice amin la toate = a primi fără a se gândi sau fără nici-o trupu-trivire. Cf. ZANNE, P. VI 477. |

↳ t/a

Resiguran

(Substantivat) Să stocm amin și bogda proastă. Treacă aminul prin el, Ca un taurac butaciu Printr'o ciurdă de vaci. MĂNDRESCU, L. P. 222. Șis (Tavechit) n

In veci de amin = „in vecii vecilor, pentru totdeauna”, ~~și~~ ~~jamaia~~, ~~eternellement~~. Am cându-o dumisale..., ca să-i fie dumisale moșie in veci de amin. DOC. (s. 1683, Mold.), ap. HEM. 1073. Nici la amin = „niciodată” ~~și~~ ~~jamaia~~. Nu mai putea adevcă să-l desgroape nici la amin. ISPIRESCU, L. 254. Pân' la amin = până la sfârșit. POLIZU Cât aminul = cât 'i hăul; de loc.

Nu se mai întoarce, cât aminul! ZANNE, P. VI 477. Nu-i dăduse, cât aminul, prin gând! idem, ib. VI 477. (Joc de cuvinte) „Amin!” bleștesc eu cu sunătate de gură. — „Și eu mă anin!” spuse Pavel, de după sobă. — „Amin, ne-a min, ștergeți-vă pe bot despre purcei! zise Mogorogea cu ciudă. CREANGĂ, A. 110. [Și: (nan) amen. DOSOFTIEU, V. s. 68.] — Din puleosl. amină (= grec. ἀμήν = amen).

~~AMINOSA vb. Ț. v. miorii.~~

AMINĂ s.f. (Chim.) (Folosit mai adesea la pl.) Derivat organic al amoniacului (prin înlocuirea atomilor de hidrogen cu ~~resturi de hidro~~ ^{radicali carbonici} ~~carburi~~); se întrebuințează în industria coloranților și în cea farmaceutică. LEX. TEHN. Amina primară dă un derivat de oxamidă. MACROVICI, CH. 572. Amino-acid adj.: (despre un corp, o substanță etc.) compus dintr-o amină și un acid. Compus: radical

(cu funcțiune adjectivală)

Compoziția chimică a lămii e analoagă unghiilor, copitelor și penelor, având la bază o substanță amino-acidă din grupa proteinelor, numită Keratină. IONESCU-MUSCEL, FIL. 406.

- N. din fr. amine.

* AMINOSĂ vb. I. v. mirosi.

AMINOSĂ vb. IV. v. mirosi.

AMINTE ~~adv.~~ (Numai ^{în expre-} ~~constant~~ ^{legătură cu} ~~adverbia~~) A aduce, a fi, a lua (v.e.), a pica (v.o.), a veni ~~aminte~~ aminte, a băga de seamă, a da atenție, a lua seama, a asculta. Se acum la vorbe goale nu mai ia aminte. BE. NIVE, V. 133.

- Compus din a și minte.

AMINTEALA s.f. (Regional, rar) Amintire. HEM. 1080. [Pl. -feli.]

nu

- derivat de la aminte cu suf. -eali.

AMINTELE adv. v. altminteri.
AMINTERE adv. v. altminteri.
AMINTEREA adv. v. altminteri.
AMINTERI adv. altminteri.
AMINTERLE adv. v. altminteri și intraus.

AMINTI' ob. IV. ~~Trans.~~ Trans.

√ acuzațional sau cu prep.

~~Trans.~~ (construit cu √ de sau despre) 1. A(-si)

aduce în minte lucruri (imagini, sunete etc.) petruite (sau perspuțe) mai demult; a(-si) aduce aminte.

Turnul acesta... ne aminteste de niște timpuri de barbarie. C. NEGRUZZI, ap. HEM. 1080. Mo-

numentele. Aminteau poporului nesdmuita glorie a fericitului Traian. ODOBESCU, ap. HEM. 1081.

~~Trans.~~ L...

~~Aminte~~ Aminte suvenirul celor timpuri negre. ALECSANDRI, P. III 31.

Bucium[ul] T...

Țiea îți aminti deodată de îndoiala lui, cum îți aduce aminte un pungaș de metal, ne uitată. DOMIROS, B.F. 110.

2. A pomeni, a menționa.

Am amintit și ^{cu}introducere despre lucrurile acestea. √ Am amintit cartea aceasta cu titlu informativ.

Rezoluția plenarei aminteste faptele glorioase ale U.T.C. TEH. GEORGESCU, PART. 9.

numai

[Prez. ind. amintesc și (rar, învochit) PART. 9. amint.]

da

- derivat de la aminte.

dy

AMINTIRE s.f. 1. Vaducere aminte.

V Japral de a(-H)/aduce aminte, lucru amintit.

Cinstesc pe bătrâne în amintirea trecutei lor frumuseți. C. NEGRUZZI, I, 98. Stă simbind de-o amintire, pe genunchi scriind o carte. EMINESCU, P. 243.

Si în săsi amintirea-l [a lui Lăra] cu noctul se pierduse. MACEDONSKI, O. I 258. Si-i veni din nou în cap amintirea cu jimbă. SAHIA, N. 35.

V Cântă, greor mititel adormit în amintire! CAZIMIR, P. 97.

Eu numai am păstrat amintirea lor [a toamelor de altă dată] întreagă
Inscrisă în inimă
BENIUC, V. 24. / V

V Amintirea-i o frântură de foste id. ib. 139. Prin amăgăciunile sergi tu, amintirea mea, te pierzi. id. ib. 149. Verba mea, belită mura stărnită numai de amintirea petrecerilor mele. SADOVEANU, N. F. 6. Am sorbit picătura simțind în mine focul amintirii. id. ib. 15. O amintire, ca un

2. Pomenire, menționare, mențiuine. locurile care înconjură satul nostru, încă-s vrednice de amintire. CREANGĂ, A. 71.

reflex din altă viață. Se conturează înainte-mi cu forme... de nis. SADOVEANU, N. F. 25.

~~mai multe amintiri documentare despre locuitorii [din] Bresteni o avem în măntura din 1671. Pe Savici-KIRILEANU, B. 16.~~

Was fi bucurat mai mult dacă nu mi-ar fi fost ochii în la-crimi la amintirea mamei. id. ib. 82. Amintirea îi readuce moșii înainte chipurile fanteziare pe care retina fusese obișnuită să le înregistreze. VITNER, 2. 93

3. Lucru (gest, cuvânt etc.) care aminteste de ... găsește pe față uscată și o amintire de surâs. L. DEMETRIUS, A. 290.

Să rămână o amintire amintire remunere când actul și ofiterul român eran miş la șifană... interesele clasei exploatare GHEORGHEVI, DEJI, P. 23.

[Pl. - firi.]

- Abstract verbal al Infinitivul lui aminti.

AMINTIRE adv. v. altminteri. AMINTIREA adv. v. altminteri.

AMINTIT, -A adj. care este sau a fi amintit; pan menționat. Lucrarea amintită mai sus are o valoare ses

- Participiul lui aminti cu valoare de adjectiv.

AMINTITÓR-OÁRE adj. Care
aminteste. Ucis... de boieri..., el a fost
îngrapat în grabă, fără nici-un semn
amintitor, în cimitirul cetății. IORGA,
D. I. I 40.

mu
~~CH~~

TCH.

- derivat dela aminti cu suf. -(i)tor.

- AMINTRE ado. v. altminteri.
- AMINTREA ado. v. altminteri.
- AMINTREALE ado. v. altminteri.
- AMINTRELEZ ado. v. altminteri.
- AMINTRELEA ado. v. altminteri.
- AMINTRILEA ado. v. altminteri.
- AMINUNE ~~loc~~ ado. v. minune.

AMIRÁ s.m. (Inocent) 1.º

Impărat, sul-
tan. Era la împăratul Damascului, la amiră, boiarin
mare. DOSOFTEIU, v. 5. 192. Amiră, adică sultanul
Misirului. idem, ib. 225. Amira sau Domnul Se-
racheanilor arătând cartea [= scrisoarea] lui Ioan
Damaschin, el au răspuns precum slova să fie a sa
mărturisească... CANTEMIR, HR. 344.

1912.

mu

2.º guvernator. Îl adusăra la
amiranului soje]ntei cetăți. DOSOF.

TEIU, v. 5. 222.

[~~ff. - miază~~] [Si: amiran s.m.]

— Din n.-grec. ἀμύρα. La Arom. amiră e cu-
vântul obișnuit pentru „impărat.” Cf. amirano.

AMIRAL s.m. (Mar.) 1°. Cel
mai înalt grad ~~ofiter~~ în marina
militară. Amiralul Nahimov a
foat un strălucit marinar al Rusiei.
(Cu funcțiune atribuția) Vas amiral =
vas care poartă steagul amiralului.

V (sau navă-)

Perilicatul [este]
înălțat ~~pe~~ bucse
pe cataragul naveli-
amiral.
CA. PETRESCU, T. II, 198.

da

2°. (Entom.) (Vanessa atalanta)
Specie de fluture foarte frumoasă co-
lorat. SIMIONESCU, F.R. 373.

[Pl. - rali.]

- N. din fr. amiral - ~~de m.~~

AMIRALITATE s.f. Comandamentul
Suprem al marinei militare. În
 timpul de războiu răspunderile trans-
porturilor pe mare revin amirali-
tatii. [Pl. - tati.]

da

- Derivat dela amiral cu suf. -itate.

AMIRAN s.m. v. amira.

~~A-MIRAREA loc. ato. v. mirare~~

AMIREZ s.m. (Regional) Loc
unde stau mite la amiază, amiez
PORVIC, E. 68. [Pl. - rezi s. - reze ?]

AMIROANĂ s.f. (Regional, învechit)
Cucoaană mare,
baeroaică, împărăteasă. Com. MOROIANU
(Săcele - Transilv.)

Cum s'a dizut cu noră 'n casă, lelea Maria
a și 'nceput să-și alerge gura prin vecini : că-i o de
nimică, că... nu i-ar plăcea decât să doarmă și să

mănânce bine și toată zina ar zedeă ca o amiroană,
fără să facă nimic. MOROIANU, SĂM. I 121. [Pl. - roane.]

— Forma feminină a lui amiră, „împărăț” (cf.
arom. amiroaie și amirăoaie, „împărăteasă”).

AMIROSA vb. I. v. amirosi.

AMIROSI vb. IV. ^{1.° Trans.} = mirosi.

Amirosu... cutare floare...
nicar... olfacio... nichon, horticola, calmeolosa LB.
După cum a tuturor dobitoacelor obiceiul (iaste,
când vreun stăru mori află, a-l amirosi, dincoace și
dincoala a-l aduimăca începu. CANTEMIR, ap. HEM.
1082.

[Vodă] Isi apropia ochii
de iscălituri și de peceti,
amirosi caracium asupra
lor și mălta fructa...
SADOVEANU, Z.C. 85-86. (Fig.) A-si da scama.

Pare-mi-se că cineva, carea macar că
de puțin coleala sfintelor și a profanilor sorisori
va fi amirosit — precum să zice cuvântul — macar
den afară de prag... CANTEMIR, ap. HEM. 1082.

Trans.

2°. Intrans. A emana un miros,
a avea un miros; „a slobozi, a da
din sine miros” (cf. LB.) Amirosi tot
cărbune și nădușală. DAVIDOȘLU, M. 45.
(Urmas de un complement ^{mitigat prin} ~~constitut~~ ~~cu~~)
prep. cu) A avea miros de..., a
emana miros de...

S'aglung deodată cu-
coană, pălămăreasă; să amiros tot a tândie. ALE-
CSANDRU, ap. HEM. 1082. Lelea cu mărgelă multe
Amiroase-a floricole. IARNIK-BĂRSEANU, D. 36.

[Pres. ind. amiroș și amiros,
(mai rar) amiroșesc. | Si: amiroș vb. I
REV. CRIT. IV 336; (cu asimilație) amiroș
(pronunt. amiroș) vb. I. WEIGAND, B.B. 94.]

- Derivat
Vedea mirosi cu pref. a-.

AMIROSÁ vb. I. v. mirosi.

~~AMIROSÍ vb. IV. v. mirosi.~~

AMIROSEALA s. f. v. miroseala.

AMIROSÍ vb. IV. v. mirosi.

AMIROSIRE s. f. v. mirosire.

AMIROSITOR, -OARE adj. v. mirositor.

AMIROSITORIU, -OARE adj. v. mirositor.

AMIROSITURĂ s. f. v. mirositura.

AMIRUEALĂ s.f. (Regional) Cerece
strângi (PAMFILE, A. 8, cf. VÂRCOL, V. 89);
câștig ("putin și greu". PLOPȘOR, V. 0.
5) "cu măruntaia", strânsură, avere,
mișină (CIAUSANU, V.). [Pl. ~~amirueale~~ eli.]

mm

- derivat dela amirui cu suf. -eală.

AMIRUI' vb. IV. Trans. 1°. (Transilv. și Ol.)
figa, a dobândi. BĂRCIANU. ↑

mm

Isbutisem tocmai
bine să uităm și
ce bunmăi de gre-
cește mai amirui-
serăm, începând
cu clasa a Treia.
CIAUSANU, R. SCUT. X 23

(Regional)

2°. A strânge munca de pe câmp.
VÂRCOL, V. 89. ↑

Fînd ingrijorat cu privire la rodul sau agretul
ce-l va culege sau amirui din câmp, plugarul
român va căuta să-și deslege această taină.
PAMFILE, A. 8.

[Pres. ind. amirui și amiruese.]

- dela mirui cu protoba lui *#a-.

de comparat
cu mistui

AMISTUI' vb. IV = mistui.
[Pres. ind. amistui și amistuesc.]

ms

-sela ~~mis~~ mistui cu proteza lui a-

AMNAR s.n. si m. I. 1°. Unealta
de otel cu care se scot (prin lovire)
scântei din cremene, spre a aprinde
iasca ~~si~~ care se întrebuințează
și pentru ascuțit (bricege, cutite, topoare
ste.). Scântea amnariului ... iasca
aprinde. CANTEMIR, IST. 97. Scoate bu-
licheriul din teacă [și] îl dă pe

da

~~amnar~~ amânariu. CREANGĂ, P. 125
Palozul scotea pe amnar il da. TEODORES-
CU, P. P. 450. Miu-atunci
se năcăși, Mâna iar sub brâu vâri, S-amânarul își
găsi, D'apoi, măre, că mai scoasă și o cremene lu-
cioasă, Scăpără, focul aprinsă... SEZ. IV 131.

Mai mult aveam
amnar și iască. Bă-
team piatra, aprin-
deam și fumam. DO-
MITRIU, S.F. 12. S'aduc
un pachet de tutun
și hârtie de țigară
Amnar și iască am eu
SADOVEANU, N.F. 56.
Cine scria și câți
scriam litania care
ce un amnar, fă-
cea să scapere din
ochi scânteciora ne-
multumirilor. PHS, L.I 13

T (sau ai bate sau ai
zbate)

Expr. Cât
ai da în (sau ai scăpăra din) am-
nar = cât ai clipi din ochi, într'o
bătăie de amnar = într'o clip[it]ă.
Un stat nu se formează într'o bătaie
de amnar. URICARIUL, XIV 147/24.

Nam închis ochii, nici cât ai scăpăra din amnar.
CREANGĂ, A. 15. Să nu se destăpănească do stăpânul
tău, nici cât ai da în amnar. ISPIRESCU, L. 104.

In acest timp, Traian Măneacă..., cât

ai & bate în amnar, se îmbrăcase
cu straietele dăruite. SADOVEANU,
P. M. 66. (Amnarul fiind o
uncaltă pe care o poartă numai băi-
bati, se spune despre ~~cele~~ care
nu se pot ști) Cine știu amna-
rul femeii. ZANNE, P. II 146.

↳ lucrurile

2°. (Plug.) (Regional) Bucată de
fier ca un fel de cuiu, cu ~~ajutorul~~ căreia se
reglează adâncimea la care se ară
cu fierul lat al plugului.

La plug „fierul lat”
este cel ce umblă prin pământ, iar „amnariu” se zice
o bucată de fier sau un fel de cuiu, prin care se
afundează ori se ridică „fierul lat”. (Mădăraș, comit.
Covasna-Sovatin), ap. HEM. 1095. „Andrea” se cheamă
un fier lung care prinde „fierul lat” de „grindeiu”
având în capul de sus un alt fier, zis „amnar”.
id. ib. 1095.

↳ Dispozitiv fix la
colții mașinei de secerat
prin care trece coasa.
COM. V. BAJANICA, TEPEȘ,
VODA, CONSTANȚA.

T₃

1ă

II. 1°. (Arhit.) (Regional; mai ales la pl.)

Unul din cei patru stâlpi cari con-
stituiesc colțurile moară din casele țâ-
rănești, sau altor construcții dela sate; (Munt.) stâlpi-colțuri.
(Cf. DAMÉ, T. 95); lemne cioplite în patru
muchi și puse în picioare cu un ca-
păt în talpa casei și cu celălalt în
„costoraabe” (CREANGĂ, GL.).

„Amânare”,
la moară, se numesc acele lemne care sânt în col-
țuri, în număr de patru, fiind dăltuite, iar prin
dăltuituri intră paianțurile. La casă, „amânare” se
numesc acele lemne, care se pun în colțuri, două în
față, două în dos, apoi câte unul la coaste, cu par-
tea de jos fiind îngropate în pământ, iar pe vârfuri
d’asupra se ridică acoperământul casei. (Munt.,
Covasna-Sovatin), ap. HEM. 1096-1097. Începe a chilla
copacii trebuitori: ista-i bun de amânare, căla de
tâlpi. CREANGĂ, P. 48.

Pe cea vale mare Este-o casă din am-
nare. SEVASTOS, 187. Această casă e făcută
în amnar. MARIAN.

HC.

HC

2°. (Tes. La războiu) Bucată de lemn, de forma unui diapazon sau camerton (dar cu cele două extremități de sus unite), care stă tot timpul tesutului în una din cele patru găuri ale sulului dinainte, în partea dreaptă (a celui care țese) și cu ajutorul căreia se ține întinsă (sau se strânge) țesătura dintre cele două suluri. cf. HEM. 1094, DAME, T. 136 (ilustrată în fig. 1) cf. amănăruș, Zăvor. | (Mold. și la pl.) Razele urzitoare. DAME, T. 141 (ilustrată în fig. 13)

Se învârteste sulul pentru

(Regional)

3°. (la căruță) ^{fiecare} din cele patru spetaze de la extremitățile dragimilor. HEM. 1095. cf. mănușă, brățară.

Vezi doar a tratat DRAGINĂ

[Pl. - nare și nari. | Si: amănăr, amănăr, (învechit și dial.) amănării, amănări s. n. și m. cf. HEM. 1096.]

— Legătura etimologică cu mână e evidentă. (Cf. mănușă, mâner.) La Arom. și Megl. găsim forme fără a: arom. mănar și măncar = „amnar I, 1°”, măno(a)ri, măner, plăsoa”; megl. amnar, manar = „amnar I, 1°”, mănar, „măner”. În sensurile de sub 1 poate fi adjectivul lat. manuarius, -a, -um, „de mână”, substantivat după omiterea substantivului subînțeles „clavus”. În sensul II, 1° pare că avem un derivat românesc comparându-se stâlpii (adesea în formă de furci), care susțin casa, cu niște „mâni” (brațe). Prin extensiune s’a dat aceeași numire la o parte a războiului (cf. desființarea cântărilor a m. n. a. și la una a carului, care au aproape aceeași formă și menire ca amnarele de la casă.

AMNARIU s. n. și m. v. amnar.

(Transito.)

AMNĂRI vb. IV. Refl. (Fam. si

pop.) ~~(Transito.)~~ A bea si a se îmbăta puțin (Cf. REV. CRIT. III '86); V [Prez. ind. amnăresc.]

nu

V a se chercheli.

- Derivat dela amnar Cf. îmbăta.

AMNĂRIȚ, -Ă adj. (Transito.) (Fam.

si pop.) Cherchelit. Se certau, căci erau amnăriți. REV. CRIT. III 86.

nu

- Participiul lui amnări cu valoare de adjectiv.

(Hold.)

AMNĂRUȘ s.n. (Tes.) (= amnar

(II, 2°).

Amnăruș
— o bucată de lemn dăltuită la mijloc, a căreia unul din capete intră în borta sulului de la stație, iar în dăltuire se urea ca să coboară lopățile. Cu lopățile și cu amnărușul se întinde pânza pe sul. (Munții Sucevi, în Mold.) ȘEZ. V, 25. [Pl. - ruse.]
— Derivat dela amnar cu suf. -uș.

nu

AMNESTIA vb. I. v. amnistia.

AMNESTIABIL, -Ă adj. v. amnistabil.

AMNESTIE s.f. v. amnistie.

AMNEZIE s.f. (Med., Psik.) Pierdere totală sau parțială a memoriei. [Pl. -zi.]

da

- N. din fr. amnésie idem.

AMNIOS s.n. (Anat.) Membră interioară în care este învelit fetusul la mamifere, păsări și reptile. Cf. cămasă, căiță.
[Pl. amniosuri?]

da

- N. din fr. amnios. ~~idem~~

AMNIOTIC, -Ă adj. (Embr.) Care se află în amnios, care ține de amnios. Lichid amniotic = lichid care se află între amnios și trupul embrionului.

da

- N. din fr. amniotique. ~~idem~~

AMNISTIA vb. I. Trans. A acorda amnistie. Cu prilejul Zilei de 30 Decembrie, Prezidiul Marii Adunări Naționale a R.P.R. a amnistiat un mare număr de persoane. [Prez. ind. amnistiez. | Si: (după fr.) amnestia vb. I.]

da

[Pronunt. -ti-a.]

- N. din fr. amnistiez. ~~idem~~

AMNISTIABIL, -Ă adj. Care
poate fi amnistiat. Faptul de
delapidare ... este amnestiabil.
COD. PEN. R.P.R. 87. [Pronunt.
-ti-a-.] Si: amnestiabil, -ă adj.]

Melignur

-N. din fr. amnestiable, idem.

AMNISTIARE v. amnistiare.

AMNISTIAT, -Ă adj. Căruia i se aplică
~~a căruia~~ sub prevederile amnis-
tici, care a fost sters prin
amnistie. Faptul ~~amnistiat~~ amnis-
tiat prin decretului din 30 Dec.
1951. (Substantivat) Amnistiati
din anul 1907. [Pronunt. -ti-at.]
Si: amnestiat, -ă adj.]

da

→ intră în pre-
vederile

- Participiul lui amnistia cu valoare
de adjectiv.

AMNISTIE s.f. (jur.) Măsură prin care un fapt penal (crimă sau delict) este considerat ca in-existent juridic, având drept consecință suspendarea urmăririi delinventului său (în cazul când acesta a fost judecat și condamnat) anularea pedepsei.

da

Au scris... și la ceilalți boieri ca să se întoarcă îndărăpt în Valahia, făgăduindu-le amnistie sau iertare. ȘINCAI, HR. III 1827

22/20

Amnistia este colectivă generală, pentru anumite categorii de indivizi sau de fapte penale, pe când gratierea se acordă este individuală; ~~de la caz la caz~~

[Pl. - ții.]

- N. din fr. amnistie. idem

AMNISTIERE s.f. Acțiunea de a amnistia. [Pl. - eri.]

si: amnistiare s.f.]

- Abstrac verbal al lui amnistia.

da

- AMNŪ ado. v. acmu.

AMŌARE s.f. v. amor.

AMŌC s.n. (Med.) Boală mintală tropicală ~~frământată~~ datorită abuzului de stupefiante, și în cursul căreia bolnavul ~~și~~ iridă aleargă (uneori) înarmat pe străzi prigănd pe oricine întâlnește în cale, până când se prăbușește istorvit (dacă nu e prins sau ucis de populație). | Fig. Obsesie (mintală); nebunie. Papagalii pe crengi privesc... Cum în aburul verde pândeste amokul. [Pl. amocuri.]

da

cu prins de

BOUREANU, S.P. 24.

Seris si: amok.]

- N. din geron. Amok. idem

(Rar)
 AMOIETURĂ s.f. Secălire a
 fi otelului; desecălitură, topitură.
 COSTINESCU, BARCIANU. [Pl. -turi.]

nesti gur

- Derivat dela amua cu suf.
 -ătura. (~~din p. l. taba -ătura~~)

(Regional)
 AMOIU adv. (Numai în
 locuti expresia) A pune (sau a
băga) amoiu = a băga ceva
 într'un lichid, a muia sau
 a mura ceva; (despre aluat)
 a pune în apă caldută spre a
 se plămădi (CIAUSANU, V.).

nesti gur

Pun amoiu = repono ut mollescat.
 ANON. CAR. Pun curechiu a moi
 = brassicam macero. L.B. 3

Mai întâiu au băgat pieile
 amoi și apoi au tot frecat și le-au smuls, până s'au
 argăsit. ALEXANDRIA, ap. TDRG. [Unii înțercă copii,
 în Brașov] cu sămburi d'ei amari din epifârie,
 [pe care] îi pune amoiu în apă rece și unge cu ea la
 rădă. FITIȘ, CONV. LIT. XXXVII, 716. A pune că-
mea amoiu. COM. din Bran. | (Une-
ori construit cu prep. de - în Sălej -
sau în - Ban. -) A pune ≠

Voa

hănițele ghe amoiu = a pune hănițele spre a se muia.
 VAIDA. In „săpie” se pun pieile în „amoiu”, adică
 în apă, ca să se înmoie. LIUBA-LANA, M. 122.

— Compus din prep. a (1°) și dintr'un substantiv
 postverbal al ~~amoiu~~ lui muia: *molu. La Arom. amol'u
 se întrebuințează ca și la ~~muia~~ bag amol'u =
 bag să se moale. PAPAHAU, B. 523; se mai găsește
 însă și în locuțiunile: amol'u-păpălu și amol'u-pirpi-
 rună, idem, n. 523 = „ud learcă (- ud ca o papa-
 rudă)”. Cuvântul rom. nu poate fi deci adus în legă-
 tură cu ital. dimoiare, „aufweichen, aufbläsen, flüssig
 machen” (derivat din moia < muria).

H noi

AMONIAC s.n. (Chim.)

Gaz incolor, cu miros tare, ~~in~~
 inecacios, caustic, format (~~in~~ sau preparat) dintr-o
 combinare a hidrogenului cu
 azotul. | Amoniac lichid =
 Solutie de amoniac in apa (in-
 trebuintata ~~la~~ in industrie
 la fabricarea ghetii artifici-
 ale etc.). [Pronunt. -mo-ni-ac
 si (rar) -ni^{ac}. | Pl. (rar) -niacuri.]

-N. din fr. ammoniaque. ~~idem~~

AMONIACAL, -A adj. (Chim.)

Care contine amoniac. Saturi
amoniacale. [Pronunt. -mo-ni-a-cal
 si -mo-nia-cal.]

-N. din fr. ammoniacal. ~~idem~~

AMONIT s.m. (Geol.)

Numele
 unei molusce cefalopode fosile. [Pl.
 -niti.]

-N. din fr. ammonite. ~~idem~~ (de-
 rivat de la Ammon, din cauza ase-
 manării solutei cu coarnele lui
 Jupiter Ammon).

AMONITIE s.f.v. munitie.

AMONIU s.m.sg. (Chim.)
Corp cu molecula alcătuită din
hidrogen și azot, radical al
amoniacului. | Clorură de amoniu = tipirig.

da

- N. din fr. ammonium.

AMONT adv. v. amonte.

AMONTE adv. (În opoziție cu
aval; totdeauna în loc, adv.)
În amonte (de) = (despre un
punct pe cursul unei ape) situat
mai în susul apei (decât alt
punct). Cf. LEX. TEHN.

avergu

Braïla este în amonte de Galați, iar în amonte
de Braïla este Cernavodă. Deci trebuie să-i
arunci momeala ... în susul apei (pestele stând
întors cu botul în amonte) SADOVEANU, V.7. 29.
((Substantivat) În amonte râului se cheamă „la
Tartarău”. Id. ib. 29. [Si: amont, adv.]

SADOVEANU, V.F.

- N. din fr. amont.

45-54
Tor Lenchi

AMOR s.n. si m. I. (Cu vânt
introdus de scriitori pe la sfârșit
tul veacului al XVIII-lea și ajuns intrat,
prin romantele sentimentale, în
poezia populară) 1°. S.n. (Aproape
în vechit) Iubire, afecțiune adân-
că (cătire ~~amurului~~ natură ftd.) H și diverse obiecte

da

Ascultă dar, stăpâne, supusa ru-
găciune... Până n ceasul din urmă amorul tău să-mi
fie comoară de nădejde. ALEXANDRESCU, M. 38. Amor
de dulce soare. ALECSANDRI, P. III 5.

(Astăzi)

Afecțiune pasionată, dragoste,
iubire, între persoane de sex
deosebit, dragoste, iubire.

Simțindu-se
pe sine de amoriu insufletit... Lângă Icanok iubi-
tul... Au primit jurământul de-un amoriu ce sfârșit
n'are. KONAKI, P. 88. În toată natura cuprinsă de
dor, Plutea o șoptire de dulce amor. ALECSANDRI,
P. 126. Ce e amorul? E un lung Prilej pentru du-
rere. EMINESCU, P. 75. Ea îmbătăta de amor Ridică
ochii. ~~id. 16.~~ id. 16. 281

~~AMOR~~

H I 126.

Hai: albele calicij
de cîini [~~fructe~~]
dulcei flori de-amor,
MACEDONSKI, O.I, 148.

Printre arborii de toamnă
te spreai iucut, sfioasă,
Lăsând gândul spre
amorul ~~de~~ de abater
ori. BĂCOVIA, O. 107. Inima-mi
palpita de amare. CARA.

GIALE, T. II 25. Cine în amor nu crede, N'ar mai
călca iarbă verde. BARONZI, L. 54. Amorul de la tine
M'a oflicat, vai de mine! TEODORESCU, P. P. 303.
Scrie-o carte cu dreptate, La puicda'n cea parte;
Scrie-mi-o tu, dorule, Du-mi-o tu, amorule. SEZ. V.

12.

Vări astea numai de a-
morul, cu romantele, cu
jurnii. DOMITRIU, S.F. 41.
Vări via numai cântec
de dor și amor. PAS, L. I 49.

H față de

Văse curmele. Să găsească
o solutie pentru a mi am-
faca profesorii și amorul
propriu. IADOTSEANU, N.F. 134.

Compus: amor-propriu = lu-
bire de sine, stimă de sine însuși, au-
bitie; (~~fi~~) sentiment de mândrie
personală constând din dorința de
a se distinge în ochii ~~altora~~ și din
sensibilitate vie pentru aprecierea
Amorul-propriu la demnează [bărbății] e
fără margini. ZANFIRESCU, R. III. Amorul propriu
primează asupra instinctului [la Rodrigo], fiindcă
Rodrigo moare având doar satisfacția de-a fi decla-
rat învingător de către jurii. CĂLINESCU, I. 51

S.m. s.n.

2°. (despre ambele sexe) Obiect al iubirii; drag, dragut, iubit, amant, iubitnic. Alis, amurul meu. GORJAN, II 159/12. H 159/12.

Z C. JAHRESBER. IX 224.

~~Handwritten scribble~~

O palidă fată cu gesturi grăbite, așteptă pe vovul amor...

BACOVIA, O. 18. Plânge-mi frunza bra-

Sotia profesorului meu de franceză era... primul meu amor secret, cu totul înveninat SADOVEANU, H.F. 176

dului De dorul bărbatului și frunza aînului De dorul amurului. POP., ap. RĂDULESCU-GODIN. Amorul, amoras. Videq-le-as călugăras! POP., ap. HEM. 1100.

~~Handwritten scribble~~

3°. S.m. (Mitol.) Zeul amorului; Cupidon, Eros, Kamadeva.

Amorii, la a ta putere de-acum nu mă mai închin: Na-ți și arc, na-ți și săgeată. KONAKI, P. 226. Amor, drag copil cu toare, Se-abătu și pe la noi. P. CERNA, CONV. LIT. XLI 364.

florarea amorului

II. (Bot.) Plumbago capensis

~~Frunza~~ Arbust cu flori (dispuși în spic) de un albastru frumos, originar din Africa de Sud și mult cultivat la noi pentru florile sale frumoase; se mai numește: florarea amorului. PANTU, PL. 2.

[Accentuat și: (după lat.) a'mor.]

Pl. -moruri s. (rar) -mori. * | Și:

(învechit, hold.) amorii s.n.; (ad I 2°, vulgar) amir, (introdus de țigani lăutari) hamir s.m. s.n.; (cu ^{intenție} de ridiculizare) amoare s.f. CARAGIALE, T. II 25.]

- N. din lat. amor ~~idem~~ (forma vulgară amur, probabil din fra.).

AMORAL, -Ă adj. lipsit de moralitate; care nu are noțiunea de „moral”, care ignoră faptul că lucrurile pot avea și un aspect imoral (spre deosebire de imoral, care știu să deosebească binele de rău și totuși calcă legile moralei).

da

Când e vorba de „politică”
^{personajele}
 [~~oamenii morali~~ ai lui Caragiale]
 devin imorali sau mai degrabă amorali. IBRĂILEANU, SP. CR. 232.

-N. din fr. amoral. ~~idem~~

AMORALISM s.n. ^{Conceptie (sau doctrina)} ~~Doctrina (sau conceptie)~~
 care preconizează o atitudine indiferentă față de morală. Ihenea demască falsul amoralism cu privire la opera literară. CONTEMPORANUL, S. II, 1949, nr. 126, 6/2.

da

- Derivat dela amoral cu suf.
-ism.

AMORALITATE s.f. Caracter
 a ceea ce este ^{amoral.} ~~lipsit de rațiune~~
~~de morală și imoral.~~ Cf. ~~amoral~~
amoralism. Dacă vom examina
fenomenele în mod metafizic ...
societatea selvagică ... va apărea
... ca o consecință a amoralității
oamenilor din acea vreme. M.

da

ROSENTHAL, CON. II [Pl. - fali.]

Aspectul de veritate
 este debandat și a-
 moralitate. ZIARELE.

-N. după fr. amoralité. ~~idem~~

AMORAS s.m. Diminutiv al
 lui amor. I. 1°. (despre ambele sexe)
 Iubit, dragut, drag; iubonic. Amo-
rasul mi se'nsoara. TEODORESCU,
 P.P. 662. Amorasul nu l-oie
spune. SEZ. III 61.

resign

2°. Minieră sau bibelon repre-
zentând pe zeul amorului. Bătăia
metalică a pendulei mari de ma-
hon și sticlă cu amorasi de bronz.
 P. DUMITRIU, B. 48, cf. 55.

^(Bot)
 II. (Munt.) = amor (II).

[Pl. - rasi.]

- derivat dela amor cu suf. -as.

AMOREAZĂ s.f. v. amorez.

[i cu sens hipo-
 coristic

P. (litol.) den
 al amorului, eros.
 Toti amorasi ma
 incunjoara. I. VĂ-
 CĂRESCU, P. 466.]

AMOREZ, -EAZĂ s.m. s.f. (Ju-
vechit; termen literar în prima jumătate
a sec. XIX) Adorator, amant (păstrat
în expr. prim-amorez); (abi pop. cu
o nuanță ironică sau peiorativă) dră-
guț, iboonic, tii tar. 5

Ja

In cursul vieții mele am fost
vestit amorez. KONAKI, P. 219. Singuri doi liniari
scăpară: Gingașa fată Selmina și amorezul său iubil.
C. NEGRUZZI, II 7.

Edvin sprijinea în brațe
p'a lui scumpă amoroasă. id. II 10.

Tânăra amoroasă a lui Dalic. GOR-

JAN, IV 177.

1779/24

Lina... o bunt chi-
bituri pentru pri-
mul amorez din tm-
pa lui a Golucă.
KLOPSTOCK, F. 303.

Si [fetele] vorbeau
despre el [bărbat]
șpernând, nu dră-
guțul, nu amo-
rezul, ci logod-
nical domnișoa-
rei Valilica. PAS,
Z.I 309.

Ai fost amorezul meu.
SEZ. II 184. Oștează, puică, oștează, Toată lumea
să te crează, Căi fost neică amoroasă. POP. (din
Vâlcea).

[Pe. - rezii, - reze. | Si: amurez,
-easă s.m. s.f.; amoredă s.f.]

-N. din fr. amoureux idem.

Forma amorez o refăcută din fo-
meninul amore(a)să, care-i fr. amoureux.

~~amareze~~

AMOREZĂ vb. I. Refl. (În prima jumătate a sec. al XIX-lea răspândit ca termen literar; azi pop., cu o nuanță de ironie sau depreciativă) A îndrăgi (pe cineva), a se îndrăgosti (de cineva). ~~Amareze~~.

de

... Un dervis pusf/niic... S'amorezase, văzând o fată... cu chip frumos. ALEXANDRESCU, M. 325. Tinerete, ce v'odată se vor și amurezat, Pot cunoaște cu lesnire ce durori ea a 'ncecat. PANS, E. II 199. În credință de slocam. Nu mă mai amurezam. TEODORESCU, P. P. 303.

H 95/3.

(Olicetne amorului se construiește cu prep. de) Flacăra se amurează de ea. STĂNCESCU, B. 33.

Pentru mine erai zeul unui mit olimpian ... Si de care al meu suflet iubitor s'amurezase. MACE-
DONSKI, O. I 75. Se amurează de o nevastă. SEZ. I 282. [Pres. i. id. amurezez. | Si: amurează vb. I.]

zeata

Expn:

2. A se amureza lenea = a se îndrăgosti, la re-bunio, până peste măsură, peste limita normală.

- derivat dela amureze.

AMUREZĂ s. f. v. amureze.

resiqu

AMUREZĂRE s. f. Iactul de a se amureza. [N. zai]

- Alctuat verbal al lui amureza.

N.B! Ur
manga AMUREZATS. n
(p. 61)

(Adj. ind) AMUREZAT, -Ă adj., s. m. și f. I. 1°. Îndrăgostit (care s'a amurezat); Bătrânul amurezat e ca chiroșca cu păsat. C. NEGRUZZI, I 251. Se amurezat ce sânt, Nu văz luna pe cer

[Sus] TEODORESCU, P. P. 319, cf. SEZ. II 96.

Expn: A fi amurezat lenea = a fi îndrăgostit nebuनेste (de cineva).

meql

Plus de dragoste, amoroș.

2°. (Învechit, sec. al XIX-lea) Această întrerupere a unei vorbe amurezate, pătrunse pe biata fată, care tîn. C. NEGRUZZI [II 19.]

[II 18.]

II. S.m. sif. (Început) Amorez, iubit, iboonic.

Cunosc
câ mă iubești... Dar oare n'ai avut vr'un alt amorezat? C. NEGRUZZI, II 19. Ah! prietșugul, Doamne... Iertă-mă-vei cu să-l lepăd pentru o amorezată? KONAKI, P. 84.

[Si: amurezat, -ă adj.]

- Participiul lui amureza cu valoare de adjectiv.

AMOREZAT s.n. ~~Actiunea sau~~
faptul de-a se amureza.

Cât îi păduoa di mari, Nu măi vede volnic di zari, Numai pasări zburatoari, Și puicuța 'npodobgîlă, Pîntru-amuridzat gătită. șez. IV 138.

[~~pl. zaturi~~] [Si: amurezat s.n.]

- Abstract verbal
- Participiul lui amureza.

AMORF -ă adj. (despre corpurile care nu cristalizează) Fără o formă fixă, regulată; în stare de pulbere necristalizată.

Ja

Amorf, adică fără formă, nici nu poate să existe o singură manifestare atât în lumea morală, cât și în lumea materială. MACEDONSKI, O. IV, 136.

(Substantivat) (Med.) Făt

monstruoasă, complet reformat și nedesvoltat. | Fig. (despre ființe)

Fără personalitate; moale, apatie. Tu "portretul trasat de d.

Tărănușea este văzută de Sămănătorism ca o mare amorfă, nediferențiată. VITNER, Ch. 30. Conținutul acestei filosofii ne arată izvorul de clasă din care țâșnește această exaltare romantică... a individului și a spiritului amorf. id. b. 63.

g. Călinescu, apare un /brailean amorf, lipsit de originalitate. ~~VITNER~~, CR. 88.

În mijlocul masei țărănești, pe care autorii o prezintă amorfă. CONTEMPORANU, S. II, 1949, nr. 165, 8/6.

-N. din fr. amorphe. idem

AMORIU s.n. v. amor

AMOROS, -OASĂ adj.

Plin de iubire, dragoste, îndrăgostit. Undă cea armonioasă A unui ascuns isvor, Ca o șoptă amoroasă S'auzea în preajma lor. ALEXANDRESCU, M. 232. Amoroase porumbițe. ODOBESCU, III 34. Imi mărginiseam cotirea numai în amoroasele răvase a doamnei B. C. NEGRUZZI, I, 61. Nu vedeai altă decât... muzici, mese, intrigi amoroase. Id. 218. „Ce puternic e!”, gândi ea cu-amoroasă dulce spaimă. EMINESCU, P. 30.

v care se referă la amor

da,

v Perechile își șopteau prin desisuri, aivinte amoroase. PAS, LI. 108.

- derivat dela amor cu suf. -os.

AMORÓSO adv. (muzic.)

nesigur

Indicație (pusă în fața unei bucăți muzicale) (arată că bucată trebuie cântată în ~~mod~~ ^{caz} duios, cu deosebită căldură. (Substantivat) Bucata muzicală care are în fața indicația aceasta.

Ref. CERNE, D.M.

- N. din ital. amoroso. ~~idem~~

AMORSĂ s.f. →

de

1°. Nadă, momeală care se pune în undiță pentru a ademeni pești.

2°. Dispozitiv pentru aprinderea unei încălci Turci de pultre sau de exploziv. LEX. TEHN.
Fulminatul de mercur ... serveste aproape ... numai pentru facerea amorsoilor la cartuse de arme. ENC. TEHN. 418.

3°. Începutul unei șosele (la ieșirea din oraș), unde traficul este mult mai intens decât pe restul traseului. LEX. TEHN.

[Pt. morse.]

- N. din fr. amorce. ~~idem~~

AMORTEALĂ s.f. Stare de insensibilitate totală față de durere, produsă de o durere fizică, accident, boală sau cu ajutorul unei substanțe anestezice. Cf. anestezie.

da

V; amortire.

Iă

at. Căzu într-o amorteală, sorț cu moartea. ISPIRESCU, I. 106. Din când în când simt o amorteală în mâna stângă.

[Pronunț. și:

(dial.) amortală. | Pl. -teli și -tele. MARIAN.]

- Derivat dela amorte cu suf. -cală.

AMORTI vb. IV.

trans. (= fact.)

Amurt = obstupefacio

Amurtesc = obstu[re]fio

(flacresco). ANON. CAR

1. Intrans. 1°. (Despre oameni). A fi, a rămânea ca mort, a încemeni. Trifon sta de-o parte sălos și rădea de ei; iar când le comandă împăratul [că-tanelor] să puște, atunci își luă Trifon pălăria [fermecată] din cap și toți amortiră ca morții. RETEGANUL, P. I. 10. [Când] le-au cetit فرمانul împărațesc, scriind să dea Turcii cornăritul, îndată au amorfii și s'au măhnit; unii, scârșnind în dinți, au ieșit. N. COSTIN, LET. II. 87. Si călugărul le vede... Fără voie cruce-și face și-a roștit un „Doamne-sfinte”... Parc' amurte; - Dar din curte, Ochii totuși nu-și desface. MARINESCU, SĂM. IV, 164.

(a face pe cineva să rămână)

da

[re demonii mărilor] subțind asupra lui... până ce l-a amorfii în fundul somnului. SADOVEANU, D. P. 106.

Sică a ieșit peste
meu ceas și pu-
mătate după ce
amortiseși căs-
când' ochii te
toate vitrinde
de pe strada în
panta. PAS, ZI, 262.

Femeia a urmat să-l domolească

După izbucnirea de
furie, coana Eleonora
amortise car. DOMITRIU, B.F.S.

Întrecu-mă ai amorfii-o, Dar ca n'a putut să moară. I. VĂCĂRESCU, ap. HEM. 1104. Holăriră a amorfii suferința prin vesela petrecere. C. NEGRUZ-ZI, I. 218.

2° Fig

A adormi. M'am culcat târziu. Abia amorțisem, când auziu un lătrat de câine. | ~~Punct~~ (Despre o acțiune) A se opri, a conțeni, a înceta. Coteii de celniț, ogarii de scâncit... și șoimul de piuit amorțisă. CANTEMIR, IST. 208. După niște începuturi, care promiteau ceva, ... lucrarea noastră a amorțit cu desăvârșire pe acest teren. MATOIESCU, CR. III 34.

Adevărul este că munca noastră nu se cuvine să amorțească niciodată. SA-DOVEANU, P. M. 140. | (Despre foc) A se stinge. Ai grijă de foc, să n'amorțească. Com. J. IORDAN (Mold. de jos).

Intrans.

3° (Despre trupul omului sau animalelor, ori despre o parte a lui) A deveni aproape inert și fără simțire, insensibilitate. ~~Amorțit~~ ~~adez~~ cf. ARH. OLT. XXI 257.

✓ mai ales despre mâini, brațe, picioare; fig. despre oase)

Brațu-i amorțeste, fiind rănit foarte greu. C. NEGRUZZI, ap. TDRG. Unde e mort în casă, nu se da bună vremea, ... că amorțise mâinile. SEZ. III 50. După ce s'a astrucat cu pământ mortuț, tot se spală pe mâni cu apa mortului... pentru ca să nu le amorțească ori asude mâinile. ~~Prindan, comit. Caraș-Semeria~~ HEM. 1104. Mi-au amorțit picioarele. Fig. Mulțimea oaselor lui au amorțit. BIBLIA 1688

Spec. (Despre organele vocale) A amuți, a-și pierde glasul. Limba ~~au~~ amorțit. STOICA (N. 1669), ap. BCR. 1, 184. Ostenitu-m'am strigând, amorțit-au ~~stăcu~~. CORESI; amorțiră. AR-SENIE DIN BISERICANI) gătlejul micu. DOSOFTEIU, ap. HEM. 1105. I-a amorțit gura (TDRG) = a tăcut din gură, a încetat cu gălăgia. | Fig. (despre oameni suferit, sen-țimente sau dureri)

Flu
H 184/29.

A-și pierde vioiciunea sau puterea, a deveni nesimțitor, a se slăbi. După suferiri multe, inima se împietrește... simțirea amorțește. ALEXANDRESCU, M. G. ~~Parasimă~~ mai amorțit durerea de mână.

Si durerea amot-
tește pe lăpedea
niră...
KLOPSTOCK, F. 264.

4°. (despre animalele care hibernază)
A intra în perioada (starea) de hi-
bernare. Ursul și unele insecte
~~hibernare~~ amortesc pe timpul ier-
ni.

Unipers. , zăpadă
5°. Fig. (despre apă) A îngheța
ușor, pe de-așupra. Azi dimineață
mai amortise, acum e iar lapoviță.

~~Fact. A face să amortescă.
Amurt - obstupefacio. Amurtesc =
obstu[pe]fio (flaccesco). ANON.
CAR. Femeia a urmat să-l
[a pe demonul mărilor] donolenca,
Suflând asupra lui, ... până ce
l-a amortit în afundul som-
nului. SADOVEANU, D.P. 106. †~~

[Prez. ind. amortesc, (dial. †
amortăsc) și (încechit și dial.)
amurt. | Si: (încechit) amurti,
vb. IV.]

Lat.

— Din *ammortire (ad și mortuus); Ital. ammortire (ammortito/Deafito, geschwächt), v.-prov. a-mortir, fran. amortir (în limba veche cu un sens apropiat de cel românesc, cf. Vipères si surprises de froid, qu'elles demeurent toutes amorties. Paré, ap. Dict. gén.), v.-span. amortir.

H fără putere, slăbit

AMORTIBIL, -Ă ~~adj.~~ (fran-
tuzism) = amortizabil.

~~-N. din fr. amortible idem.~~

AMORTIRE s.f. Acțiunea
de a amorti și rezultatul ei;
amorteață.

da/

20

Evreie ca să ieși din amortire.
BĂLCESCU, M. V. 580. Totul zace'n neclintire, în
adâncă amortire. ALECSANDRI, VII 107. Stare de VP.
insensibilitate;

~~Fig.~~ Inutilitate, remiscare. Amortirea dege-
lului celui mic și a degetului celui gros de la mână
dreaptă erau semne spaimântătoare [la Romani].

id., ap. TDRG. [Fig.] Insectele, cari
au petrecut peste iarnă în amortire, încep a se mișca
și a învia. MARIAN, SE. II, 195. [Pl. -turi.]

→ Hibernare.

~~-Abstract verbal al~~
~~Infiniții~~ lui amortii.

AMORTISMENT s.n. (Fin.)
Stingere treptată a unei datorii;
amortizare. Cf. amuitate.

da/

Impro-
prietărindu-se locuitorii s'a fixat plata despăgubirii
clăcei și a amortismentului capitalului pentru un
an cu brațele la 107 lei... pe an. IONESCU, D. 310. VE Pl.

-mente]

-N. din amortissement

✓ Această diminuare
s'a produs ca o con-
secință a nouului de-
cret de calculare și
vârșare a amortis-
mentelor. V. LUCA, B.U.F. 29

AMORTIT s.n. = amortice

Când e vorba de amortit, numai picioarele
mele, stiu, săracele, ce-au pătit în gura
dii iarna asta.

de

- Abstract verbal al lui amorti.

AMORTIT, -Ă adj. adv.

I. Adj. 1°. (despre viață) fără
punctibilitate, ca mort, fără sim-

fire. In caz când mortul n'ar fi murit, ci [ar
fi] numai amorțit sau leșinat... să aibă cine-i stă
mână de ajutor. MARIAN, I. 193.

Ja

Trebuie să 'joc
sali... Imi tine
toată ființa ca
amortită... Eten
hesis. CA. PETRĂSCU, T. II 277.

(despre trup) Neînsufletit, fără
viață.

are să fie rece, amorțit și feapăn. ISPIRESCU, L. 147.

Fragul
| 5

✓ Fig. Idei enor-
gice și salebre...
ar scâlta nimeni
obosită și sufla-
tul amorțit. 000.
BESCU, III 51.

I...

(despre somn) greu, asemă-
nător morții.

Un somn amorțit îi cuprins trupul. EMI-
NESCU, N. 21.

Id

Spec. (despre viață) Cu-
prins de somnul hibernal. Jigăniile...
din Zina-Crucii și până acum sunt
cuprinse de amorțite. MARIAN, SE.

II 203. (Fig.) Tot pământul și toată
firca stă amorțită. id. ib. 36. ✓ Fig.

Atenuat, scăbit, lipsit de intensitate.

Parcă'm fundul
fării amorțite s'a
legat un sul de
colb. CAZIMIR, P. 125.
Mergea din nestire
amorțit. DOMITRU, B.F. 17.

Și din noaptea amintirii mii de doruri ca
[= luna] ne scoate, Amorțită li-i dureroa, le simțim
ca'n vis pe toate. EMINESCU, P. 227.

2°. (Regional, în expresia) Apă amor-
țită = apă caldută, apă încropită. Com.
LACEA (Orașul Stalin).

II. Adv. Fără putere, fără vlagă. ✓
A cântat cam amorțit. CONTEMPORANUL,
II 14.

✓ Să nu-mi
cânte așa mortat.
BARLEA, B. I. 12.
Încep să palpăie
amortit în tinerim
atunșurile vergui
de piteșgai. CAZIMIR,
P. 75.

- Participiul lui amortit cu valoare
de adjectiv.

AMORTITOR, -OARE adj. Care amorteste. Mi-a dat peste cap o lovitură amortitoare. [Si: (dial. și învechit) amortitoriu V. adj.]

-oare

da

- derivat dela amorti cu suf. -itor.

AMORTITORIU, -OARE adj. v. amortitor.

AMORTITURĂ s. f. (Pat. pop. și ^{rar} medicală) Stare anormală care se manifestă prin amortirea totală sau parțială a corpului.

mesigiu

Cine lucrează în ziua [de Sâmpetru, acela] ...peste întreg anul are dureri de cap, orbăli, amortituri și junghituri. MARIAN, SE. I. 236. [Pl.: -turi.]

- derivat dela amorti cu suf. -itură.

AMORTIZA vb. I. 1. (Fin.) Trans.

da

(Mai ales despre datoriile statului sau institutiilor publice, despre împrumuturile de stat) A stinge o datorie, încetul cu încetul, prin plăți succesive la termene fixate prin ~~ca~~ însuși condițiile contractării datoriei.

Sumă ce servește la plata anuală a obligațiilor ieșite la sorți se zice că amortizează împrumutul. CLIMESCU, A. 282.

— respasiat!

2. Trans. (-fact.) A face să fie mai puțin violent; a slăbi; a diminua, a îndulci (un soe etc.). ~~Trans. (-fact.)~~ Amortizabile au în față o bară metalică să amortizeze eventuale ciocniri sau lovituri.

[Pres. înd. amortizez.]

- N. după fr. amortis. ~~idem~~

AMORTIZABIL, -Ă adj. (Fin.)
Care se poate amortiza.

Sânt două feluri de rente, amortizabilă și neamortizabilă sau perpetuă. Renta este amortizabilă atunci când Statul, pe lângă dobânda ce trebuie să plătească anual pentru împrumutul contractat, mai plătește în fiecare an și, prin tragere la sorși, un număr hotărît de obligațiuni, după valoarea lor nominală; aceste obligațiuni plătite sânt anulate, nu mai produc dobândă și, prin urmare, împrumutul se micșorează pe fiecare an, așa că, după un timp determinat, este nimicit cu totul. CLIMESCU, A. 282.

repetat

da

- N. din fr. amortissable.

AMORTIZARE s.f. (Fin.)
Acțiunea de a amortiza o datorie (publică sau particulară) sau o investiție și rezultatul acestei acțiuni.

În calculele sale fabricantul introduce așa zisa amortizare a mașinii, care nu înseamnă decât trecerea treptată a valorii mașinii în valoarea produsului.

ZAHARESCU, E.P. 189.

56,5 miliarde lei din beneficii vor fi utilizate direct... de întreprinderile și organizațiile economice de stat pentru acoperirea costelor de amortizare creștute simțitor față de anul precedent. V. LUCA, BVB, 26.

2°. Atenuare, diminuare, slăbire (a unui șoc, a unei lovituri etc.)
Amortizarea trepidatiilor motoarelor asigură viața mai lungă instalatiilor respective și clădirilor în care se află.

da

[Pl. - Zări.]
- Abstract verbal al lui
Infinitivul lui amortiza.

AMORTIZAT, -Ă adj. 1° (Fin.;
despre o datorie, un împrumut de stat
etc.) Stins, desfântat (prin plata in-
tegrală). Politele amortizate nu
mai ^{produs} ~~poartă~~ dobândă fostilor po-
sesori. etc.

de/

(despre un șoc, o lovitură etc.)

2° Stăbit, diminuat, atenuat,
îndulcit. †

(Fizic) La o nouă descărcare și încărcare a
condensatorului [electric], apare o nouă scântec
și se produce o nouă serie de oscilații
amortizate. FIZICA, 219.

- Participiul lui amortiza cu valoare
de adjectiv.

AMORTIZATIE s.f. (Învechit)

nesigur

1° (Fin.) = amortizare.

2° Anulare (prin publicatie) a
unui act pierdut sau furat. Amor-
tizarea unui act particularnic. cod. ~~com.~~

TIV.

~~Derivat de la amortiza și suf. -atie (prin analogie cu forme ca consulta = consultatie etc.)~~

- N. din rus. ammortizatsija.

AMORTIZOR s.n. Dispozitiv (meccanic) pentru a amortiza sau micșora zgomătuł, trepidătułe, zămușiturile, șocurile (unui motor, vehicul etc.). [A inventat un] amortizor hidraulic. ENC. TEHN. 460.

de/

[A inventat un] ambreiaj progresiv cu amortizoare. ib. 475. [Pl. -zoare. | Scris și (după promutarea fr.) amortisor s.n.]

- N. din fr. amortisseur.

AMOTI vb. IV. v. amoti.

AMOVIBIL, -Ă adj. (În administrația statelor capitaliste, despre un funcționar public)

de/

Care poate fi strămutat, mutat din loc, revocat, concediat, înlocuit. [Inlocușii] magistraturei amovibile. MAIORESCU, D. II 42.

[Intimidarea]

- N. din fr. amovible. ~~idem~~

AMOVIBILITATE s.f. Condiția sau calitate a celui amovibil. [Acel] princip (~~o principiu~~) al inamovibilității, consacrat de Convențiile. ALECSĂNDRI, T. I 33.

de/

- N. după fr. amovibilité. ~~idem~~

AMPENAJ s.n. (Tehn.) Dispozitie
fix sau mobil, montat pe partea de
dinapoi a aripelor si fuselajului
unui avion, pentru mentinerea lui
intr'un anumit echilibru. [Pl.
-raje.]

da/

V Cf. LEX. TEHN.

- N. din fr. empennage ~~idem.~~

AMPER s.m. (Fizic.) Uni-
tatea practica de intensitate a
curentului electric. LEX. TEHN.

da/

[Unitatea de intensitate a curentului electric]
se numeste amper in onoarea fizicianului
francez [Andrie-Marie] Ampere. FIZICA, 49.
[Pl. peri].

- N. din fr. (dupa numele fizicianului si filo-
sofului francez Ampere [1775-1836].)

AMPERAJ s.n. (Fizic.) In-
tensitatea unui curent electric (expi-
mata in amperi). Galvanoplastia
in industrie se face... intrabuintan-
du-se un curent special cu ampe-
raj mare si voltaj mic. ENC. TEHN.

da/

388. Generator (dinam) construit... pentru
... amperaj mare, reglabil dupa necesi-
tate. IOANOVICI, TEHN. 170. [Pl. -raje.]

- N. din fr. ampereage ~~idem.~~

In lucrare in etc

AMPERMETRU s.n. ~~s.n.~~ Instrument pentru măsurarea directă și indirectă (în amperi) a curenților electrici. Indicațiile ampermetrelor se dau de obicei în amperi. LEX. TEHN. [Pl. -metre.]

da/

-N. din fr. ampèremètre. ~~idem~~

AMPLASA' ob. I. Trans. (Mai ales în limbajul tehnici) ^{și} Așeza, a situa. La multe motoare cu explozie, bujiile se amplasează în capătul cilindrului. [Prez. ind. amplasez.]

da/

-N. din fr. emplacer. ~~idem~~

AMPLASAMENT s.n. Loc de așezare al unei instalații, al unui dispozitiv sau unei construcții existente, desființate sau proiectate; (milit.) loc de așezare al unei arme (într'un dispozitiv de luptă). Amplasamentul depozitului va fi făcut cu aprobarea Inspectoratului. PREV. ACCID. 56 [Pl. -mente.]

da/

-N. din fr. emplacement. ~~idem~~

Într'un ritm sporit se desfășoară și lucrările pregătitoare la intrarea și esirea din tunel (căi de acces, podete amplasamente) SCAU-TEIA, 1954. nr. 1950.

da ✓

AMPLIFICA' vb. I. Trans. si
absol. 1. A lărgi, a desvolta, a
face mai întins.

Nu... mai citează exact,
ci intercalează câteva cuvinte de ale sale, prin care
amplifică înțelesul și produce o contradicție. MAIO-
RESCU, CR. II 352.

fig. A da proporții,
a exagera (prin adăugire de detalii
sau amănunte inventate) el amplifi-
că faptele, vrând să facă un eve-
niment extraordinar dintr-o întâmplare
banală.

✓ Criticul își constru-
ește un sistem de ve-
lorificare... pe care-l
va amplifica dea-
lungul omilor. VI-
NER, CR. 31.

2. (~~Fig.~~) A intensifica, a mări
valori electrice, optice etc; (optici)
a mări o imagine.

[Pres. ind. amplific.]

- N. din lat. amplificare etc.

AMPLIFICARE s.f. 1°. Lărgire, dezvoltare, întindere, extindere. Amplificarea și ilustrarea obiectului în discuție. MAIORESCU, CR. II 158. (Ret.) Figură de stil constând din repetarea aceleiași idei, în forme variate.

tebui

da

Aranjamente muzicale, care fără să denatureze linia melodică a cântecului popular, să o trateze orchestral, instrumental și vocal. CONTEMPORANUL. 1957. nr. 123.

2°. (Fizic) Creșterea sau întărirea, mărirea ^{valorilor} a energiei (electrice, optice etc.), obținută printr'un amplificator.

Amu pornit o vie acțiune de popularizare a activității A. R. L. V. S. - ulnică a- jutorul statiilor de radio-amplificare, al gazetelor de perete, al pan-cardelor etc. SCANTEIA, 1951. nr. 2178.

[Pl. - cări.]
- ~~Abstract verbal al~~
- ~~Infinitivul~~ lui amplifica.

AMPLIFICAT, -Ă adj., adv. I. Adj.

1°. Lărgit, dezvoltat, extins. Propoziție amplificată.

VD. Caracostea, introduce la noi critica genetică, amplificată de autor. VITNER, CR. 32.

2°. (Fizic) (despre energia electrică, optică etc.) Crescut, mărit, intensificat (cu ajutorul unui amplificator).

II. Adv. Pe larg, cu dezvoltări întinse. Nu povesti așa amplificat.

da

- participiul lui amplifica cu valoare de adjectiv.

AMPLIFICATIE s.f. = ampli-

ficare.

In vechile texturi... „amu“ [ciroula cu sensul] de „done“ sau ca o simplă amplificatiune sintactică de felul grecului γὰρ. — HASDEU, ETYM — MAON 1110.

— HEM.

da

[Pl. -catii.] Si: amplificatiune
s.f. (pl. tiunisi.)

- N. din fr. amplification. ~~idem~~

AMPLIFICATIUNE s.f. v. amplificatie.

AMPLIFICATOR - OARE adj., s.n.

1° Adj. Care amplifică.

2° Subst. (Fiz.) Aparat ^{servind la intensificarea} care ~~marșate~~ mărește valorile maximilor care caracterizează un fenomen, prin energia necesară luată dela o sursă de energie separată. LEX. TENN. Amplificator electric. Amplificator radiofonic. Amplificator de înaltă (sau joasă) frecvență.

(ad 2°)
[Pl. -toare.]

- N. din fr. amplificateur. ~~idem~~

da

AMPLITUDINE s.f. Mărimă, întindere (mai ales în lărgime) a unui lucru. | Spec. (Mat., Fiz.) Mărimă a unui arc. Unghiul ..., format de pozițiile extreme ale pendulului se numește amplitudinea oscilației. Poni, F. 26. | Indepărtarea între valorile maxime și minime consecutive ale unei mărimi care variază periodic. ENC. TEHN. II 9. Intensitatea unui sunet atâră de amplitudinea vibrațiilor. Amplitudine marină: variație de nivel cuprinsă între marea culminantă și marea joasă. CULIANU, C. 317. [Pl. -tudinii.]

da

- N. din lat. amplitudo, -inem, idem

AMPLOARE s.f. Intindere, dezvoltare, desfășurare largă. ↗

lay

[domnul Grigora]
S'a dus în des-
tepte picturi și
neamuri, ca să
aducă aici, ... să
dea mai multe
amploare scrierii
sale. SADOVEANU, Z.C. 64. ↗

Amplizarea mișcării
noastre înainte de-
prind... de hotărâ-
rea cu care ducem
noi lupta împotrî-
va neajunsurilor
din munca noastră.

CONTEM-

PORANUL, s. II, 1950, nr. 185. V.

-N. din fr. ampleur. ~~idem~~

↗ Vor putea să redea în
întregime amploarea, profun-
zimea și răsăritul acestei
bătălii BORGĂ A. P. 11. 13. Partidul
nostru... a condus) lupte ale clasei
muncitoare de amploarea și im-
portanța istorică a luptelor din
februarie 1953. ANA PAUKER, 23 AHB,
7. Statul nostru a căpătat
funcțiuni noi... care se desfășoară
în întreaga lor am-
ploare abia după victoria tri-
alismului. TEOD. GEORGESCU, RAO-
NAREA. 14.

↗ Amplizarea acordată u-
nor întâmplări, atenția
pe care le-o acordă în
defavoarea altora, încar-
cătura imaginii generale.
Id. 1951. nr. 224. Istoria
cunoscut micșinând o ast-
menea amplizare
gigantică a mișcării
populare revoluționare.
id. ib.

AMPLOIAT, -Ă s.m.sif. (Fran-
tuzism, rar) Funcționar, impiegat.

Un ampoiatiat cinstit. ALEXANDRESCU, M. 245. Să
pretindem schimbarea tuturor ampoiatiatilor civili.
ALECSANDRI, T. 1735. ↗

Luzerna del Pio se
hită cu vâdită
curiozitate la ampo-
lata sovietică.

resign

SAMIA, U.R.S.S. 12. [A. - iati, - iate.] Scriu
și pronunt. și: (după fr.) ampoiatiat, -ă.]

-N. după fr. employé. ~~idem~~

AMPLU, -ă adj. Larg, întins, dezvoltat; cu multe amănunte.

da

Toate lucrurile
a acestee se arată
arătă și vizitatorilor cu
amplu explicații.
SAHIA, U.R.S.S. 48.V

Sub forma amplă și joasă
la urmă simfonică a pădurilor.
lor. BOGZA, P.U.H. Pentru a primi
amplu revărsare de simfonie
produsă de vociferarea multitudinei.
id. b. 31 de d. I. Colimescu se
poate constata că estetismul
este o tentativă de cuprindere
amplă a valorilor. VITNEU,
Ch. 57. Treacănd apoi la poezie
o-și face o amplă expunere
a poeziei moderne. id. b. 65.

- N. din fr. ample.

AMPRENTĂ p.f. Reproducere
exactă (în spațiu sau în plan) a
unui obiect, obținută prin imprimarea
lui pe o suprafață plastică (LEX.
TEHN.); urmă, tipar, întipărire.
Hotul a luat amprenta ~~de~~ cheii
dela casa de bani.

A făcut apoi o amplă
expunere în legătură
cu istorirea partiturii
lui și guvernului și
privire la starea
noastră. SCANTEIA, 1957
nr. 278.

| Spec. (mai ales la pl.; de obicei conștient prin "digitale") Urmă (luată prin diferite procedee) a desenului liniilor epidermice pe care le prezintă suprafața pielii de pe ultima falangă a degetelor dela mâini (ale omului) sau de pe bot (la animale). Cf.

da

✓ În Statele-Unite ale Americii de Nord, luarea amprentelor digitale, măsură prin excelență politică, este înfrântă, urmărind intimidarea oamenilor progresiști.

ENC. AGR.V | Fig. Pecete, urmă lăsată de o idee, de o stare psihică etc. [Cărămișile] vor dura astfel sute de ani, poate mii de ani, păstrând... amprenta de o clipă a vântului. BOGZA, C.O. 219.

Ampretele marșiste lăstate în opera sa, dovedesc că Lovinescu nu a fost mâin de preocupările timpului. VITNEU, Ch. 57.

O amprentă de juruire, de inevitabilitate. ALAS, 21 X 1934,

9/1. [Pl. - prente.]

- N. din fr. empreinte. ~~idem~~

AMPROOR ~~to~~ adv., s.m.

v. proor.

AMPUTA' ob. I. Trans. (Med.)

A tăia, a rotezi un membru al corpului ^{sau} parte din el. I s'a amputat piciorul drept. SAHIA, N. 35. V [Pres. ind. amputez.]

- N. din fr. amputer. ~~idem~~

da/

✓ [Fig.] Mi-a amputat poezia, nu mi-a publicat-o așa cum am scris-o.

AMPUTARE s.f. (Med.) Acțiunea de a amputa. Amputarea piciorului se face după anestezia prealabilă. [H. - tări.]

- Abstract verbal al
Infinitivului lui amputa.

da/

AMPUTAT s.m. (Med.) = amputare.

Chirurgul spera că nu este nevoie de amputat piciorul.

- ~~Abstract verbal al~~ Participiul lui amputa.

da /

AMPUTAT, -Ă adj., s.m. s.f.

1. Adj. Tăiat, retezat. Brate, aripi amputate. BARANGA, V.A. 13.

da /

2. Subst. Persoană căreia i s'a făcut o amputație. Ce mai face amputatul dela camera 103?

- Participiul lui amputa, cu valoare de adjectiv.

AMPUTAȚIE s.f. (Med.)

Tăiere, retezare a unui membru al corpului; ~~sc~~ (fig.) tăiere dintr'un lucru oarecare. În timp de războiu se fac multe amputații.

da /

(Fig.) Automul prosei nu acceptă nicio amputație.

- N. după fr. amputation.

AMU' adv., conj. I. Adv.
 (Regional; pop. și în ^{literatură} ~~scrieri~~ cultă cu
 colorit dialectal) (Exprimă un ra-
 port de timp, arătând că acțiunea
 se petrece:) În momentul de față,
 acu(m). cf. WEIGAND, JAHRESBER.
 IX 224, VI 75,41, FRÂNCU-CANDREA, R. 48,
 POMPILIU, BIH. 1004.

Dzisă Domnul: „gră-
 taște!” Și dzisă Ieremita: amu, Doamne, cunoscum,
 că dai cetatea pro mânăle pizmașilor ei. DOSO-
 FTRIU, ap. GCR. I 254 De când au luat ginerele lui
 Ghercasie partea din Căbești la stăpânire, au trecut
 cincii ani. Iară amu, de isnoavă s'au sculat Gher-
 casie, vrând ca să ieie acea parte de la ginerele
 său. (Mold. a. 1758). URICARIUL, XIX, 12. Mă aflu
 eu amu bătrân. MUSTE, MAG. IST. III 100

→ 254/16.
 → 28/H.

Cum ai pus
 asa mitochierele?
 Est amu
 schimbati-le, ...
 CAMILAR, N. I 92.

da

Anu cântăm, tovarăși
 de boemă, cântăm!
 DESLIU, G. 20.

Fost-am
 tândr și brudiu, Pare-mi rău șamu-i iârșiu, Că
 mi-am dat cucintele La toate trăsnițele. JARNIK-BĂR-
 SEANU, D. 221. Mând străină Amu te alină. MARIAN,
 NA. 320. Te sărut, dar nu amu. RETEGANUL, OH. 40
 Amu vād lumea cumu-i! VAIDA.

JARNIK-
 → 15.

Loc. adv. De
 amu = de acum (sau de aci)
 înainte. De amu, numai sapa
 și hârletul = a ajuns la sfârșitul
 vieții. ZANNE, P. V 548. S'amu-i
 seară (= s'a făcut seară) și ne-om
 duce. RETEGANUL, CH. 57.

→ 39

II. (Particulă explicativă, ~~păstrând~~ păstrând uneori sens de adverb de timp, iar alteori folosită numai cu valoare conjuncțională.) 1°. (Introduce adesea povestirea sau, după expunerea generalităților ori după digresiuni, fraza care povestește un nou eveniment) Acum (2°).

Dar ia să nu ne depărtăm și să încep a depăna firul poveștii. Amu, ci-că împăratul acela... CREANGĂ, P. 184.

Intr'o zi de târg, s'au pornit la drum. Si, mergând amu cât au mers, iată că au întâlnit un om. SBIERA, P. 1. Era o babă și un moșneag și ei n'aveau copii. Amu, s'au sfătuit ei... SEZ. II 107. (Inceput de poveste) Amu, ci-că a fost odată un sturz. ib. III 185. (Pentru a face stilul povestirii mai viu, povestitorul se transpune cu nintea în timpul când s'a petrecut ~~acțiunea~~ acțiunea) folosind ~~pe amu cu înteleger de)~~ Atunci.

Strâmbă-lemn și Sfărămbă-piatră nu știa că Teiu-legănat au fost legat o piatră de funie, ca să li ispilească credința și priința, și de aceea au început a croi la minciuni, desvinuindu-se că ei au tras funia amu cât au tras-o, dar că de la o vreme le-a fost prea grea. ~~ib. 88.~~

id. ib. Lu

2°. (Transpune în prezent o acțiune trecută) Si, chiar, deja. Cf.

JAHRESBER. IV 325. Derep[t]-ce postul era amu ~~perit~~ grăția lor. COD. VOR. 85/2 (pentru-că și postul trecuse. N. TESTAMENT 1648; BIBLIA 1688).

H venritu...

Au nu grăți voi, că încă simt patru luni și va veni seacerta? Iată grăesc vouă: rădicași ochii voștri și vedeși holdele, că simt plăvișe amu cătră seacere. VARLAAM, ap. GCR. I 188. S'au răschiral și soborul, mulțămînd șara lui Dumnezeu, că se lipsise amu mulți pământeni de vite, pentru răul văcărîtului. N. COSTIN. LET. II 52/22. Această distanță îndelungată [de Viena] era amu în sine o piedecă considerabilă pentru Bucovineni. SBIERA, P. S. 287.

~~Handwritten scribble~~

H 109/6.

mai ales în textele din
Sec. XVI și XVII

3°. (Învechit) Așadar, deci;
~~iașă~~, drept aceea. Miașul amu
(~~iașă~~ dereptu aceeaia. N. TESTAMENT
1648, deci. BIBLIA 1688) lăsa giurele
si-i dăse. COD. VOR. 53/4.

Evangelic zice:
așa amu să vă rugați voi. CUV. D. BĂTR. II. 121.
Că vor amu adumu pleavila și în foc arde-o-vor;
așa va fi în sfârșitul veacului acestuia. CORESI
ap. GCR. I 17/27, umina trupul[ui] taste ochiul. Să
amu fure ochiul tău prost, tot trupul tău luminat.
va fi. TETRAEV. (1574), ap. GCR. I 84/5

Atunci înțelegi
amu și văzuin, că toate coaste de aici desarte sânt.
NĂSTUREL (n. 1648), ap. GCR. I 122

- nepatrat

Handwritten scribbles and a date: 132/9.

4°. (Învechit) (Momentul ~~pe~~
prezent este pus în opoziție cu
cel trecut) Iată. Tânăr fiu
si amu (adecă. PSAL. SCH. 114/9)
îmbătrâniiu. CORESI, PS. 95.

(Adesea în legătură cu alt ad-
verb al timpului prezent) (Adecă) amu
acmu = iată acum, dar acum.

cf. acmu. Amu acmu (ni, acumii.
N. TESTAMENT 1648, ianni, acumii. Bi-
BLIA 1688) cifre grăiaște. COD. VOR. 130/4.

In

Acum amu meseraci sânt dereptii cu păcătoșii.
CORESI, F. 31/28. ~~Adecă amu amu~~ Adecă
amu acmu (ni, acmu. N. TESTAMENT 1648,
acumii. BIBLIA 1688) bogatei, plângeti-vă
khipind! COD. VOR. 131/4.

Și adecă amu acmu acsia
de sine-s stau o linc părăsiră. CUV. D. BĂTR. II. 228.

Handwritten scribbles.

Handwritten scribbles.

□ sine[-] su

5°. (Învechit și regional) Inti'ade-
văr, dar, însă, iar. Ochii Domnu-
lui sânt spre dreapta, ... e fața amu

(iară. N. TESTAMENT 1648; iară. BIBLIA
1688) Domnului spre cela ce face rău.

COD. VOR. III/6

H 154/6.

6°. (Învechit; sensul interjecțio-
nal s'a transformat în sens expli-
cativ) Căci, pentru că.

Nută intru

Sirila și cu rosul (=dinsul) Prischila... avea amu

(că. N. TESTAMENT 1648; pentru că. BIBLIA
1688) ruga. COD. VOR. 2/6.

... Cădo-se amă pu-
trediriei aceștia să se îmbrace întru neputredire.
CORESI, ap. GCR. I III

H *IV/31.

[Accentuat și: (ad II 2°, Raiu și 5°, Regional)
Bihar) amu (JAHRESBER. IV 325), ~~cf.~~

II 5°) amu (ib. VI 40, cf. 75). | Și: (Țara Pașului)

amuiă adv. conj. CANDREA, T. O. 48.]

mu (CIIA Q, I, 2)

— Pentru etimologie, vezi acum. Nu credem că
sensul II trebuie despărțit de sensul I și, întru cât
privește pe amă din textele vechi, să fie adus în
legătură cu adv. latin modo, „numai”, sau chiar cu
ad modum. Hasdeu, Etym. magn. Rom. 1110 etc.
Accepțiunile de sub II se explică toate fără greutate
din sensul original de adverb local — singur cunoscut
în limbile romanice —, mai ales dacă ne dăm seama
că el traduce totdeauna, în cele mai vechi texte, pe
slavul въ, убо sau узо, care are și el sensul de
pe lângă, alături de alături de. Ar fi greșit de ase-
menea, dacă, ademeniți de cronologia exemplilor,
am încercă să derivăm sensul I din sensul II, căci dia-
lectele (arom. amă, amô, megl. mô și mofi) cunosc
numai înțelesul de adverb de timp (= acum).

H, deja, acum,
în

V „apa lar.”

AMU'IA ado. v. amu.

AMU'IA vb. I. Trans. A muia (VAIDA), tapi, descăli (otelul) a scoate descălitura unui otel sau fier" (COSTINESCU, BARCIANU). [Prez. ind. amoin și (rar) amuciez (BUDAI-DELEANU, ap. HEM. iiiiv.)]

mu

- Derivat dela amoin (prin apropiere de muia).

AMULET s.n. v. amuletă.

AMULETĂ s.f. Obiect (pur-tat de om cu sine) căruia îi atribue (în mod superstitios) pu-terea magică de a feri de rele, de boale etc. La gât o amuletă pentru diochiu. ALECSANDRI, ap.

da

Viti-a asezat ceasornicul cu lăntișorul pe după gât ca pe-o amuletă. SA-DOVEANU, N.F. 60.

DDRF Cărticica... femeile o poartă apoi ca amulet la sine. MARIAN, NA. 28. [Pl. - lute.] Di: (Transilv. și Bucov., după germ.) amulet s.n.]

- N. din fr. amulette, germ. Amulett. idem

AMÚMA adv. (Oltomia) =
acum(a). PAMFILE, j. II.

mu

— Formă născută prin fuziunea celor două ad-
verbe sinonime: amă și acuma.

AMUR s.n. v. amor.
AMUREZ, -EAZĂ s.m. și f.
v. amorez.

AMUREZA vb. I. v. amoreza.
AMUREZAT s.n. v. amorezat.
AMUREZAT, -Ă adj., s.m. și f. v.
amorezat.

AMUNÍTIE s.f. v. munitie.

AMÚNTE adv. (Învechit) La
munte. A precede cu forma
amunte. DICT.

și regional

mu

✓ În fiecare amurg, dintr-o parte în alta a țării, de-a supra câmpilor și în munți, de jur împrejurul orașelor, mii de sate se vor aprinde pe rând. BOGZA, P. U. 43.

Stătea... stinger în lumina străvătă a amurgului. DOMITRIU, B. P. 18. E rânduială fierii... amurgul să coboare. DEȘLIU, G. 57. Afară încluzură furnegarea amurgului & bontul de domoale. SĂBŌVEANU, N. F. 127.

✓ Cad frunze 'n amurg, draga mea! BACOVIA, O. 172. Amirna zilei se împuținează ca 'n amurg. PAS, L. 1. 55. Teșea în amurg, primăvara și vara la Gosea în trăsura. 10. 117.

✓ Expr. A da în amurg = a amurgii, a se însera. Când dăte în amurg..., ea pieri. ISPIRESCU, L. 310.

AMURG s.n. 1. Apusul soarelui, crepuscul; ~~seamă~~ căsătul serii. Amurgul în negrișe țara. COSBUC, F. 102. Amurgul dese joste dânsii, nemâncați. ISPIRESCU, L. 310.

da

„Amurg” sau și „murgitul de seară”... [so zice], când soarele a apus... dar este o lucire în urma lui și întunerec încă nu s'a făcut, adică când lumina se amestecă cu întunerecul, când se luptă ziua cu noaptea... când începe a se îngâna ziua cu noaptea. MARIAN, SE. I. 108.

Amurg de toamnă pustii, de hurnă. BĂCOVIA, O. 16. Vine noaptea... Rosu - amurgu-aduce ger. CONTEMPORANUL, S. II, 1948, m. 108, 6/1. (Precedat de prep.)

Pleca din revărsatul zorilor și se întorcea pe la amurg. DELAVRANCEA, S. 229. De unde vii, măi muiore, Prin amurg, pe această vreme? MARIAN, SA. 55. (Prin omiterea cuvântului subînțeles „serii”, a rezultat, după prepoziție, forma articulată: amurgul) Din amurgul până 'n zori. ALECSANDRI, P. III. 120.

Loc. ado. Într'amurgul = pe la amurgite, când se îngâna ziua cu noaptea. Și așa au dat spaimă târgului, fiind într'amurgul. COSTIN, LET. II. 119. Într'amurgul iarăși mulgea țamele. DRĂGHICI, R. 152. Călător, care ntr'amurgul, pe paveaua sunătoare. Trece... C. NEGRUZZI, II. 92.

110/29
1752/16

(Creație personală) Amurgul diminetii. Zorile. BĂRCIANU. Fig. Declin; decadență; ^{amurii} (complinit prin vietii) & Trist e deșertul ce se năinde Pe sub amurgul vietii. ALECSANDRI, P. III. 183. Mi-o închipuisem cu părul alb, într'a bătrânețe calmă și înțeleaptă, fiind mai departe fiintelor noastre în amurg, acelaș prielaj unic de întâlnire și încântare. BOGZA, C. O. 5. \equiv Senci-întu

liătrânețe, sfârșitul vietii.

2. Fig. Semi-întuneric, clar-obscur. Colitor ca urma unui păcat în amurgul conștiinței. ODONESCU, ap. HEM. III. 5.

[Pl. -murguri.]

— Compus din a (2º) și murg (s. v.). La început
eră locuțiune adverbială cu sensul de „la amurg“;
mai târziu a devenit substantiv (cf. achindie, a-
dăpost, amiazăzi, subsuară etc.).

cf. murgeală.

AMURGEALĂ s.f. (Regional)
= amurg. HEM. III. [Pl. -geli și
-gele.]

mesigur

- Derivat dela amurg cu suf.
-eală.

AMURGI vb. IV. Unipers.
Se lasă, se dă amurgul, se
înserează.

da

Abia amurgise, când Stroici și Spancioac
sosiră. C. NEGRUZZI, I, 160. Se pomeniră că amur-
gise. ISPIRESCU, L. 35. Până să-l mai menim noi pe
popă, ...amurgește bine. CREANGĂ, A. 43.

Ziul cu valoare adverbială (Gerun-

stren de fealtu, mâncând și amurgindă, și se în-
stăpî înaintea lui Israil 40 de zile. BIBLIA (1688)

Unipers. (Subiectul este ziua

Sau lumina)

Dar lumina amurgește și
plugarii... se întore de la arat. ALECSANDRI, P. III 42.
Când soarele se duse..., Pe când ziua amurcea, Ochii
ei își arunca Sub o tufă... POP., ap. HEM. 1116.

Amurcea și ză-
ream satul de
Sub culme. SA-
DOVEANU, P. M. 122.

207

- Derivat dela amurg.

resignur

AMURGIRE s.f. Faptul de a amurgii. [Pl.-giri.] (92)

- Abstract verbal al lui amurgii.

AMURGÍT s.n. (Adesea la pl. și precedat de prepoziții) = amurg.

Să-mi răcoresc viața la un amurgit de seară? VLAHUTĂ, p. 47. Când fu pe la amurgit, întâlni un om. ISPIRESCU, L. 321. [Se văd] coborînd în amurgit treptele casei lor albe. SADOVEANU, M. 118.]

Z (Regional)

Loc. adv. Pe amurgite = când se'ngână ziua cu noaptea, la vremea amurgului. HEM. III 6. [Pl. -gite.]

- Abstract verbal al participiului lui amurgii.

Da
Trece amurgit lăsată seaptea deapre sâncelle și sudorile mrodului. DEȘLIU, G. 37. Apoi treceau oamena care se întorceau de la lucru și cântecule lor umpleau amurgitul. SADOVEANU, O. I. 268.

AMURGÍT, -Ă adj. Înălțat în amurg.

[Am] căutat să descoper de pe zarea amurgită a trecutului, din ceața brumoașă a prezentului, o falnică lumină pentru viitorul artelor române. ODOBESCU, II 246.

- Participiul lui amurgii cu valoare de adjectiv.

AMURIZĂ vb. I. v. amoreza.

AMURTI vb. IV. v. amarti.

√ Argășitorul... pune pieile în
ambou, ca să se moaie și curate
de mază uze întru 2-3 zile; după
aceia se pun în amos, care e
groapă sau o cădi îngropată în
pământ... În acest amos se tin
pieile to-în zile. După aceea se
pun în amos curat, adică
pășpat. ~~Limbașian~~

Logia

AMUȘ¹ s. n. (Tăbăc) (Ban.)
Bae de leșic de var în care se tin pieile
groapă sau cădi îngropată în pământ
plina cu o soluție de var
cung în cărul groapă sau vas (cădi) în
stins în apă în care se tin pieile
de animale în vederea argășirii.
√ Cf. LIMBAȘIANA, M. 123. √

Cumpărând piei
argășitorii le bagă în amos (amuș = niște gropi).
Se aduce apă, se stingă în ea var și apoi se aruncă
pieile, pentru ca, la "părut", părul să se deslipească
ușor. POPOVICI-BĂNĂTEANU, V. M. 85. [Pr. - mușe. și: amușă s.f. PAMFILE, CR.]
Etimol. necunoscută. Nu știu întru cât timp putea
părea în logătură cu unș hamus (gădă = [cronpă]
"de conușă"; cf. ung. hamvas, "Gerbstoffauge").

H Cf. magh. hamvas de cenușă,
hamvas vas în care se fine
leșic pentru tăbăciră pieilor.

AMUȘ¹ s. n. v. hamus.

AMUȘ² adv. v. amuși¹.

AMUȘA s. f. v. hamus.

AMUȘI¹ adv.

1°. Acu-acu, acuși, îndată. Cine fură acei [bar-
bari] și pro ce cale ficeră aceia, amuș voiu reșchira.
P. MAIOR, IST. 181. Așteapt-o, că vine amuși! SEZ.
II, 188. Nu ne rugăm tuldăuna pentru Măria Ta
și nu adu cuca și acum. Iaca amuși oior clăngătofi
părindii, și mergo și Măria Ta și-nă fi pe pace, că
măno-ai să fi clăpân. G. R. KIRILIDANU, BĂM. III, 103.

mu
H 281/ii.
AMUȘI.

2°. Tocmai, chiar. Amuși e anul, de când a venit
la noi. FRÂNCU-CANDREA, R. 47.

Expr.

Amuși... amuși =
când... când, câte-odată... altă dată, acu... acu.
Am o puică: Amuși îi albă, amuși
ii neagră? (H. Zina și noaptea) GOROVEI, C. 138. | (Uneori cu
Repetare imediată) Amuși-amuși = tot mereu, în
tot momentul. | Amuși-amuși | trebue
amuși-amuși întors. ECONOMIA, [ca] [Românca],
de-ar fi oricât de învăluită și necăjită, ea nici când
nu uită de copilul său, ci amuși-amuși alcargă la
dănsul, să vadă ce face. MAHIAN, NA. 309.

N13. drepte!

ovașul...
H 52/9.

[Sf: amuș adv.]

— Din amu + adverbialul și (cf. aemuși și acuși).

v. hămusi.

AMUSI² vb. IV. Trans. (Ban.)
~~1°. (Tăbăci) A smulge pârul sau lâna~~
~~de pe o blană sau piele (după ce a~~
~~stat la murat, în amues), a pă-~~
~~musi. Cf. pârui. Cojocarii ~~pârui~~~~
~~amuesesc pieile. Com. A. COCA (Oravita).~~

(Regional)

2°. A rupe ~~cuvă~~ pârul ~~de~~
~~pe cap, a pâmusi pe cineva de păr,~~
~~a pârui. Cf. ~~amusi~~~~

~~amusi~~ (-i-or rupt pârul, l-au despiat de păr).
Se folosește numai despre păr, nu și despre piele,
deoarece pentru ruperea penelor se folosește cuvân-
tul „pânusi”. Com. A. COCA (Sasca-Montana).

- Derivat dela amuesi.

✓ (despre câine sau pisică)

AMUSINĂ vb. I. Trans. (Transilv.
de Est, Bihor) ✓ A ~~amiroși~~, a adu lmea
(vânatul). [Câinele amusină repe-
rele, pisica amusină șoarecele. REV.
CRIT. IV 336. [Pres. ind. amusin.]

2 Cf. amuseu
luc

neogru

— Etimologia necunoscută. Poate stă în legătură cu itali. muso „bot”, fr. museau „bot”, a căror etimologie de asemenea nu e clară.

v. hămusit.

AMUSIT, -Ă adj. (Ban.) ~~ie (Tăbăcării)~~
~~(despre pielea destinată tăbăcitului) Cu~~
~~pârul smuls (după ce a stat la murat).~~
2°. Cu pârul smuls, cu lâna
smulsă, ~~dărăpat~~.

Când oaia
umbland prin spini și tuși își pierde o cantitate
din lâna, se zice că-i oate amusită de lâna. Com. A. COCA (Sasca-Montana).

- Participiul lui amusi ca valoare
te adiectiv.

AMUSULUI' vb. IV. Trans. și absol. (Regional) (despre câinii de vânătoare) A mirosi (urma vânătorului, FRÂNCU-CANDREA, R. 47); (în forma musului, mușlui) a adușmeca (REV. CRIT. III 161). Tată vine un lup, mușulind pe unde mănecase și beuse cei hoți. REV. CRIT. I 235. [Pres. ind. amusuluesc.] Și: musului', mușlui', musuli' vb. IV.]

musulind

-cf. amusina.

AMUTA' vb. I. Trans. A

asmuța, a sumuța (câinii). De va avea neștine un dulău tare și dârș... și de se va apuca de vreun dulău mai slab și-l va birui, și stăpânu-său... nu-i va despărși, ce încă-i va amuța, de-l va simești... să plătească toată paguba. PRAVILA MOLD. În grabă afară ieșind și încă mai tare pro dulău amușind și îmbărbătând... GANTEMIR, ap. HEM. 1871. Odată că guera, Câinii rău că amuța, După feciori se lua. POP. (Banat), ap. HEM. 1871.

amuta

— 112.

Expr. A amuța câinii asupra cuiiva (sau pe cineva), a amuța pe cineva cu câinii.

Când treceam gardul cu spinii, M'amuțai, măndro, cu câinii; M'amuțai și nici prea tare. JARNIK-BĂRSEANU, D. 390. [Pres. ind.

amut. | Și: (învechit) amuti' vb. IV. (ind. prez. amutesc.)]

✓, cu schimb de conjugare

- Din lat. *am-mucciare (cf. muta, asmuța, sumuța), păstrat și în Poitou sub forma amoisser "exciter les chiens à nous défendre".

[Noaptea să n'amuți câinele că ai să mori. GOROVEI, CR. 48. Nu e bine să amuți câinele. id. ib. 163.]
— yd
GOROVEI, CR. 48.

AMUTARE s.f. Acțiunea de a amuta. ~~Amutarea câinilor~~ ~~găsim~~ Interzicerea amutării câinilor apare în diferite credințe populare. [Pl. (neobismuit) - tări.]
 - Abstract verbal al
 - ~~Infinitivul~~ lui amuta

neșgur

AMUTAT s.n. = amutare.
 [Pl. - tături.]
 - ~~Abstract verbal al~~
 - ~~Participiul~~ lui amuta.

neșgur

AMUTAT, -Ă adj. Asmutit, sumutot. Căinele ~~se~~ amutat poate fi stăpănit cu greu.

neșgur

- Participiul lui amuta cu valoare de adjectiv.

AMUTĂTOR, -OARE adj., s.m. și f. (Persoană) care amută. [~~Pl.~~ Pl. -tori, -toare. | Si: (diel.) amutătorii ~~adj.~~ s.m.]

nu

- Derivat dela amuta cu suf. -(ă)tor.

AMUTĂTORIU, -OARE adj., s.m.v. amutător.

AMUTĂTURĂ s.f. Faptul de a amuța. [Pl. -turi.]

- derivat dela amuța cu suf. -(ă)tură.

de unde? nu e vorba de amuțit / amuțit / amuțit / amuțit

AMUTEALĂ s.f. Stare de mutenie, ~~mutism~~, ~~stare roșc~~

mesigiu

I-au peceltuit spurcata și cleveșnica lui gură, cu amușeală. ANTIM, p. 91. Rumânii nu tac mult; s'ar bocăni d'ar pătimi de amușeală. JIPESCU, o. 39.

[Pronunț și (dial) amușeală.] [Pl. ...]

- tele și (nar) -tele.] și: (dial.) amușeală s.f.]

- derivat dela amuși cu suf. -eală.

AMUȚI¹ vb. IV. v. amuța.

AMUȚI² vb. IV. 1° A

Intrans.

pierde graiul, a rămânea mut;

fig. a rămânea ca mut, a

facea de fo [dată] (Intrans.) Amuț = obruce-

Za-i pieri vocea.

da

Amușit și picașu-mă și tăcușu. PSAL. SCH. 121/11. CORESI, ps. Amușit, et hemilitatus sum, et silui. Au vor amușit... au, de nu, vorbe goale vor ațange. P. MAIOR, IST. 203. Ielele umbliănoaptea cântând, și, dacă se'ntâmplă să cheme pe cineva pe nume, și acela le răspunde, amușeste. (Bălenii Sârbi, în Dâmbovița), ap. HEM. 1119. Când bogatul vorbește, Lumea amușeste. ZANNE, p. v. 90. I-a amușit glasul. Limba vicleană și mîndrinoasă să amușească Jurechia... să asurzească. CANTEMIR, ap. HEM. 1118. Acele buze... amușeau încineșite, sub spânzurătoare ce stă dinaintea ușii. C. NEGRUZZI, I 311. Ștefan-Vodă... n'auzea copil din gură plîngând... Că stau doicile dormind și casele amușind. TEODORESCU, p. p. 531.

H 263/15.

T...

vs

Câteva glasuri care strigau amușit. CAHILAR, N. I 121.

Acum totuși amușite. DOMITRIU, B.F. 48. Amușit... tileră tot. Rizea era galid. id. Ib. 72. Uracu tăcea. Mulțimes amuși carăsi. id. Ib. 107. Mihu, desi le începuse fusese vorbăret și vesel amuși curband. id. Ib. 138.

Tale și sorașii, cum era și mai năinte. Mortii tăci și vii au amușit. SADOVEANU, N.F. 108. Umbla de sus. Amușit să nu amușească nicovalele, să amuște lucrătorii decrați. PAS. N. I 22

(Ref.)

Ziseră către el: „Amuțedește-te, pune mâna
la prestă gura ta!” BIBLIA (1688), 188, 11, 6: „Ils toi
dirent: Tais-toi, et mets ta main sur la bouche.”
Mă amuțiu de multă bucurie. GORJAN, H. IV 193.
Mintea mea, amuțindu-se, se cumpă-
nește între spaimă și bucurie. MARCOVICI, C. 11/18

H 188¹
H 193/5

2°. Trans. (= fact.) (Numai în
expresia) A amuți pe cineva (de
gură) = a face pe cineva (prin
vrajă sau argumente hotărâtoare)
să-și piardă graiul sau să facă
din gură.

De mână m'au luat, De gură
m'au amuțit, Ochii mi-au patenjenit. SEVASTOS,
N. 12.

L-a chemat de-o parte și nu
stiu ce i-a spus, dar l-a amuțit
deodată. Tipetele disperate ale fa-
milie gălăciuc au amuțit furia tu-
turor. SAHIA, N. 42.

[Pres. ind. amuțesc și
(învechit) amuț.]

— Din lat. *am-mutire (-ad + mutire); cf. ital.
ammutare, idem. (Cf. muti).

Faptul
AMUȚIRE s.f. Acțiunea
de a amuți, sau rezultatul
ei (~~acțiunea~~); muterie.

da/

Rea iaste a-
mutirea din lipsa organelor..., dar încă mai rea
laste, când porceade din lipsa și neștiința cuvîn-
telor trebuitoare. CANTEMIR, ap. HEM. 1120. Fig. (Rar)
[Pentru substituirea efectului în locul cauzei].
Ascultă și nu auzi nimic; dar amuțirea aceea a-
dâncă mai cumplit îl spăria. POP-FLORENTIN, ap.
TDRG. [Pl. -turi.]

- Abstract verbal al
Infinitivalului amuți.

AMUTIT s.n. = amutare. [Pl. -turi.]
 - Abstract verbal al
 - Participiul (lui amuti)

de

AMUTIT, -Ă adj. Devenit mut, lovit de mutenie; mut, fără glas.

de

Când a sunat clopotul, ne-am strâns mâinile, amuțiți de durere. VLAHUȚĂ, N. 174. ~~Mut (într-un med. trecut)~~ Vulturii... stau amuțiți pe creștelele... ~~arunțător~~ EMINESCU, N. 5.

→ stâncilor

Expr. Amuțit de gură = lipsit (prin vrăji) de facultatea de-a vorbi.

..... M'am trezit și m'am găsit... De gură amuțită, De ochi orbidi. MARIAN, I. 15.

- Participiul lui amuți cu valoare de adjectiv.

AMUTITURĂ s.f. (Rar) = amuteală. Amucitură = vocii praecclusio. ANON. CAR. [Pl. -turi.]

nu

- Derivat dela amuți cu suf. -itură.

Vădumealui lui servite, pe lângă dictioanele populare, diferite aforisme care mă amuzau. SADOVEANU, N.F. 57. Epigrame (le) mă amuzau prin întorsăturile lor spirituale. id. ib. 134.

AMUZĂ vb. I. P. Trans. A face (pe cineva) să petreacă, să se distreze, ~~să se~~ a înveseli pe cineva. Comediile lui Molière mă amuză pe toți cei care le văd pe scenă.

de

2°. Refl. A-si petrece vremea cu lucruri plăcute, a se distra, a se înveseli. Țoa [= dna Timotei] se amuza mai mult decât noi.

IBRĂILEANU, A. 134.

[Pres. înd. amuț și (rar) amuzez.]

- N. din fr. amuser. ~~idem~~

AMUZAMENT s.n. Petrecere cu lucruri agreabile, cu glume, care fac să treacă vremea plăcut; distracție. S'a travestit și-a jucat diverse scene, spre amuzamentul tuturor. [Pp. - mente.]

da/

- N. din fr. amusement. ~~idem~~

AMUZANT, -Ă adj. Care (te) amuză; nostim, hazliu, distractiv.

- Vai, dragă, ce ochi face - spusese autoarea spiritului ei către ceilalți, ea și când te-ai fi fost un intrus amuzant în propria lui casă.
CĂLINESCU, E.O. II, 75.

da/

- N. din fr. amusant. ~~idem~~

AMVOANĂ s.f. ^(Bis.) v. amvon.

AMVON s.n. ^(Bis.) Un loc mai înalt în biserică, de unde citește diaconul evanghelia sau (uneori) ^{une} se predică.

Ja

Pa-
tritarhul Macarie se suie pe amvon și rădică cin-
stita cruce. VARLAAM, ap. HEM. 1038. Sau suie pe
amvon și începu a cânta. DOSOFTEIU, V. s. 199.
Se suia în amvonă, de la cetea. E. KOGĂLNICEANU,
LET. III, 219/20. L-au cetit cu vers tare, din amvon.
ȘINCAL, HR. III, 267/26. ~~Se suie pe amvonă~~
~~înaintea crucii lui Dumnezeu~~ MARCOVICI, D.
197. ~~Opriți-vă cu pieptul furtuna păgânăscă, Forind~~
~~la a căle valuri amvonă creștinăscă~~ ALECSANDRI,
P. III, 217. În predicile sale de pe amvoanele bise-
ricilor, începă ca vespea. CREANGĂ, A. 136. [Pl.]

H 392.

H Cf.

H 1379/19.

H și

- voane și - vonuri. | Si: (învechit)
amvonă s.n.; amvon s.n.; amvoa-
nă, amvoană, amvonă s.f.]

amvonă

(v. sl. v.)
— Din palensi. amvonă și amvonă (din grec.
ἀμβων. idem.).

AMVONĂ s.f. ^(Bis.) v. amvon.

AMVROZIE s.f. v. ambrozie.

(113) Urmasagă p. 103!

AN s.m. I. (Sensul obișnuit, popular) 10. Măsură de timp, cuprinzând 12 luni, sau 52 de săptămâni, sau 365 de zile.

(Anul sau anii pot să se socotească de la ori care dată) Numărul ailor de la Adam 7115 ai, de la nașterea lui Hristos 1607 ai. CUV. D. BĂTR. II. 107.

După ce trecură trei ani la mijloc... inceptu a dori... pe frate-său. GORJAN, H. I 2/37. Cine îmi va spune, ce o s'aducă eiua și anul viitor? ALEXANDRESCU, M. 3/ Când au fost cursul anilor de la începutul lumii 7193... N. COSTIN, ap. HEM. 1128. Se va întâmpla în curgerea anului, care astăzi începe. MARCOVICI, D. 17/2. Se apropie zilele, de i se împlu cocoanei anul diintăi. MSS. (s. XVII), ap. HEM. 1129. Bădică, mâne și se împlinește anul; ia-mă și pe mine cu dumneata, că fi-oiu fi de mare fotos. EMINESCU, N. 21. V

Am un copaciu cu 12 craei; în fiecare crac sânt patru cuiburi; în fiecare cuib sânt 7 ouă și fiecare ou are o parte albă și alta neagră. Ce să fie aceasta? (nr. anul?) SBIERA, P. 322; of. SEZ. I 25.

(Adesca în comparație cu alte măsuri de timp) Nu aduce anul ce aduce ceasul. CREANGĂ, P. 235. | Expr. În (sau la) anul

mântuirii... și în anul domnului.

în anul... ~~de la~~ (nașterea lui) Cristos, al erei noastre.

În anul mântuirii 1907 mei avem 80% analfabeti. ZIARELE. (Azi) e

anul, de când... = s'a împlinit un an (sau anul), de când... ↗

Mâncăți, oameni buni... cămâni și anul, de când mi-a murit bărbatul. ZANNE, P. IV 254.

Nu e anul că mi-a murit copilul.

Anul vechiu = ~~ni~~ anul care se încheie la 31 decembrie la miezul nopții; anul nou = anul care începe la 31 decembrie la miezul nopții.

An nou! Aștept minunea-ți, ca o cerească lege. ALEXANDRESCU, M. Sositnd miezul nopții, anul vechiu a dispărut... căci acūși zorile anului nou se arată de după culmile dealurilor. MARIAN, SE. I 144. | (cu funcție de verbală)

exprimând micori anul

Delioane de muncitori
sometici în sân obșpate
de o realitate planul de san
în 4 an.

✓ Expr. anno Domini

✓ ...sau (Transilv.) că...

✓ La răspuns la întrebarea (de până) când și

de
→ ib.

✓ Prevederile primitor doi ani ai celții de al patrulea plan cincinal au și fost realizate cu succes. GHEORGHIU-DEJ. P. 12.

↳ (Bis. 3, după

L...

↳ 6.

√ An jubilar, an jubilar, dar tot greu merge, cu seeta de anul trecut. DUMITRIU, B.F. 75. Voi în anul care a trecut, tot am mai seos ceva. PAS, L.I. 9. Sărbătorim anul acesta 100 de ani dela apariția Manifestului comunist. GHEORGHIU-DEJ, R.P. 44. Cunoscutul prezor itahanovist Ion Vurturea a dat în primele trei trimestre ale acestui an trei norme anuale, lu- Crând acum în contul celui de al patrulea an al cincinalului. SCANTEIA, 1957. nr. 278.

în toată întinderea lui) Anul acesta avem o recolta foarte bună. Anul trecut a plouat foarte puțin. Expr. (Alternarea anilor se exprimă prin) An cu an sau (Transilo.) an de an sau an pre an = în fiecare an, în tot anul, pe fiecare an. Așa făcea anū pro anū. DOSOFTEIU, V. S. 205/4. An cu an împărăția tot mai largă se sporește. EMINESCU, P. 237. An de an numărul anal fabelilor scade, datorită grijii partidului în eforturile guvernului. Din an în an = din ce în ce mai mult (pe fiecare an ce trece). Din an în an se înmultesc locuitorii orașelor, pe măsura creșterii industriale. Acum (sau acumi) un an (doi ani etc.) = anul trecut pe vremea aceasta, cu un an în urmă. Acumi șapte ani a făcut iapa popii un mănz. RETEGANUL, P. I 25. (Precedată de prep. de, construcția capătă funcțiune atributivă) Cu mândria de-acum un an, dinți un măr mă săturam. IARNIK-BĂRSEANU, D. 155. În anul sau (dacă este vorba despre un eveniment istoric) la anul... = la o anumită dată din cursul anului... În Foli anii prănuiește pământea lor. VARLAAM, C. 197/4. Oconetă nu vine în fiecare an. BALCESCU, M. V. 4.

Oconetă nu vine în fiecare an.
BALCESCU, M. V. 4

→ 2052

√ An de an vas romi' naintează de talazuri clocestind patrioic. BĂNIOU, I. 42

În anul trecut am fost bolnav de două ori. Vasile Alecsandri s'a născut în (anul) 1819. România si-a câștigat independența la (anul) 1878. (Cf. rețetă).

La sau (intr') un an (doi etc. ani) odată = o singură dată într'un an (în decursul a doi etc. ani); rar. Vin ele la

Ta
→ 1971

noi într'un anu odată și tănesc 30 de zile cu noi. MSB. (a. 1620), ap. HEM. 1125. Azi e Sfântu-Neculaiu. Ai, necastă, la biserică... că-i sărbătoare mare, e într'un an odată. (Hrupșanu, in laiomita.) ap. HEM. 1125. [Pică piestre de pe cerb.] când se scutură el, la șapte ani odată. CPEANGĂ, p. 218. La doi (etc.) ani = după doi (etc.) ani², ~~deux, etc., ans aprés.~~ [Calul] l-am pierdut... odată și l-am cădat lumea toată... Și l-am găsit la cinci ai, Pripoiu de-un leuștean. ȘEZ. I, 73. La anul = în anul viitor,

Vda anul o să-mi tre-
geti voi la fug. DOMITRIU,
B.F. 20. etc., la anul va
peu pe voi la fug. id. ib. 54.
Dacă la toamnă tot nu
s'o putea, atunci la anul
pe vremea asta, și tot tre-
bul să se termine odată. id. ib. 84.

H...!

peste un an. De cât la anul un
bon, Mai bine azi un om. ROMÂNUL GLUMET, I 47.
Nu tăii pomul din rădăcină..., ci mai bine urcă-te
în el, ca să elegei și la anul. ZANNE, p. I 262. (In
urări) Noroc bun ~~pe cinci~~ și la anul cu
bine! ALECSANDRI, T. 673. P(n)este an = în

cursul anului, al
anului an.

Preste an cu cinste vă slăvim. MINE-
IUL (1776) 150. Să-mi rămâie și mie în destul
ca să-mi hrănesc peste an femea și copiii. BELDI-
MAN, N. P. II. Să prăznuim sărbătorile de peste
an. Peste un an (doi ani) = de-acum într'un an

(etc.)

(sau în doi ani etc.). Peste patru
ani, la sfârșitul primului plan
cincinal, o bună parte din țară
va fi electrificată. De un an
(doi etc. ani) = de acum un an
(doi etc. ani) încoace.

H 17/12.

O meară... era îndrăcită
și ologă de optsprăzeace ani. CORESI, ap. SCR. 48.
Părinții tăi nu mai trăsesc, de sute de ani. IST. TRESCU,
L. 8.

LC + 18/24.

Grace, tata! Toată lu-
mea se bucură de pace.
D-ta ești un om liber și
poti să te duci unde
vrei. Iiito, ca dovada,
astazi îți dău oraș mergem
la câmp.
Dacă ai gruncău tatei
de 11 ani. SAHIA, N. 25.

(etc.)

De trei ani tot bat la dobă. JARNIK-BĂRSEANU,
D. 470. N'am dat ochii cu Vâlcan, Do-i mai bine
de un an. TRODORESCU, p. p. 551. Un an (doi
ani) după = când a (sau va fi) trecut
un an dela...

Răbdau de sute de ani
și acum deodată nu
mai puteau să robde?
DOMITRIU, B.F. 81.

Un
an după fuga lui Aladin, Otman... finea rangul cel
d'intău între prințipii ce era supuși lui Aladin. E.
VĂCĂRESCUL, IST. Până'ntr'un an (pană'n
doi ani) = în timp de un an (doi etc.) dela
o anumită dată.

250.

(etc.)

Vamegul ce nu-ș va lua vama de
la negustor până în cinci ani, de-acila nu va putta
luă nemiță. PRAV. MOLD., ap. HEM. 1133.

[de Tani

(Transilv.) Într'alt an = anul viitor,
peste un an. LB. Est-an = anul acesta.

(Țara Motilor) Dincolo de an = anțart,

(FRÂNCU-CANDREA, M. 51), acum doi ani.

(~~Cu formula adverbială~~ Răspunde la
întrebarea (pe sau în) cât (timp)?)

da
L. Munceste un an de zile
și doi și trei. DOMITRU,
B. F. 20. O fi un an, clo
și o mie, dar jura mea
tot va să fie! BENIUC, 118

O dzi, ca o mie de anii și o mie de anii ca o dzi.
COD. VOR. 167/3. Lăcuvă ei 35 de ai fără feciori. CUV.
D. BĂTR. II, 145. Iată căți ai fi-am lucrat. VAR-
LAAM, ~~111~~ Patruzeci de ani îmi pare, De când
pori păr pe spinare; Nimeni grija mea n'o are.
JARNIK-BĂRSEANU, D. 450.

O slujă un an sau doi
și-si va face car cu boi. id. ib. 245.

Cino-o
avut ș'amă n'are, Pare-i noaptea an de mare; Am
avut, dar amă n'am, Pare-mi noaptea cât un an.
MĂNDRESCU, L. P. 85. Căci țaranul când te bate,
Zaci un an și jumătate. POP., ap. HEM. 1124.

(Turcehit) Întru an, în doi ani etc. =

(timp de) un an, doi ani etc. Vrem [= vom]

lăcui acie întru anu (un an N. TES-
TAMENT 1648; un an BIBLIA 1688) și
vrem face negot. COD. VOR. 130/7.

Nu ploa spre pământ în trei anii
~~în trei ani.~~ (~~în trei ani~~ N. TESTAMENT
1648, trei ani BIBLIA 1688) și în șase
luri (= luni). COD. VOR. 135/8. (Ați

această expresie o'a păstrat în urarea)
Întru multe ani (sau multe ani sau
la multe ani) = să trăiești sau să fie
(pentru) multe ani. ↑

Trăească Domnul meu milostic, într' ai
multimi și buni! CANTEMIR, IST. 211. ↑

Să trăiești mulți ani cu
bine, luminate și preocuperice împărăie! CREANGĂ,
P. 80. Să fie întru mulți ani! MARIAN, NU. 454. ↑

✓ La multi ani cu
sănătate și ca-i mai
bună decât toate.
ZANNE, P. II 703 (cf.
multimi).

(Prin
atributele tot, întreg, încheiat, implinit, în
cap și prin compunirile de-a rândul, de zile se
arată întregimea anilor, exprimându-se tot odată și
faptul că pentru vorbitor anul a trecut sau va trece
cu greu.)

Sau plimbat o săptămână și au plâns 100 dă ani
încheiași. JIPESCU, O. 132. Să-l
slujești taman trei ani de zile cu credință. CREANGĂ,
P. 117. A tinut veselia ani întregi.

H/ 101.

traiești

146

id. ib. 279. È rău când anu 'ntreg
fi-e post. COȘBUC, F. 71. ↗

Am plâns tot anul și voi
mai plânge ani de-arândul. [Iși luă] merinde, ca
să-i ajungă un an de zile. ISPIRESCU, L. 13. Sânt
ani (de zile) de când nu mi-ai
mai scris. Amar de ani v.

amar. Cu anii sau (din cauza
rimii) cu anul = ani întregi,
ani de-a-rândul. ↗

Ala Șianu Care bate cu tușanul și
finc pisma cu anul. POP., ap. HEM. 1131. Dacă pleci
acuma, nu ne vom mai vedea cu anti. Ani și ani =
ani multi, vreme îndelungată. ↗

T... Il,

Aves [mă] so-
mită] în lada o
redingota verziie
cumfăcata de
ani și ani de la
hele' de nechi-
turi. PAS, 2. I. 197. ↗

Unchiul... îl întreabă
pe tata de toate nea-
murile pe care nu
le-a văzut de ani și
ani. ↗
STANGU, D. 108. | (Cu funcționare generală), loc. adu.
Cu anii

↗ 3e ani și ani planul meu
tace. BENIUG V. 140.

Răspunde la întrebarea cum?

Cu anul ef. cu luna, cu ziua, cu rapt.
rapt.) = pe câte un an.

Dumnezeu să fi doie. Sănătate cu luna,
Să nu mai vezi lumina, Sănătate cu anu, Să nu
mai vezi pământu. IARNIK-BĂRSEANU, D. 280. L-am
tocmit grădinar cu anul. Pe an sau într'un (într'un)
an = pentru un an, în interval de un an.

• învechit

Cela ce nu va ispovedi omul de patru
ori într'un an, cela ce nu va posti patru posturi într'un
an... MSB. (1627), ap. HEM. 1133. Toate

învățăturile, pe care alți copii le învață într'un an,
el le învață într'o lună. ISPIRESCU, L. 9
Are înafă de o
mie de lei pe an. Intr'o lună Toare-o lână și ntr'un
an Tese-un suman. IARNIK-BĂRSEANU, D. 457.

Si-a uitat anii. ZANNE, P. II 475.
Trebuie să vie și ei, ca mâne, la anii miei. id. ib.

Tal

H fi în al doilea (al treilea etc.) an al vieții

Pentru anii
lui este foarte dezvoltat. Expr. A intra
în al doilea (treilea etc.) an sau a
merge pe doi (trei etc.) ani = a
implini vârsta de ~~doi (trei etc.)~~
~~un an (doi ani etc.)~~. (Cu
legături cu prep. de)

Mic de ani = „tânăr”, mare de
ani = „în vârstă, bătrân”. De ani este mare și minte
n'are. ROMÂNUL GLUMET, I 49. Spec. Vârsta
innaintată, bătrânețe. (Cif. Aii n'au îmbătrânit.
CANTEMIR, IST. 262) etc. ~~Hal picior d'ani~~ germ.
„hoch in den Jahren”, „bejahrt”. Necoințalilor. DO-
SOFTEIU, V. S. 69. Și s'așază toți la masă. Cum li-s
anii, cum li-i rangul. EMINESCU, P. 195. Viață.
Anii tăi s'afusfârșit. CUV. D. BĂTR. II, 450. Vreme,
epocă. În anii și în zilele... lui Bătr Cristov. CO-
RESI, E. I/11. Întru anii de apoi să se intrupească.

id. ib., II/22. Vai, tot mai gândești la anii, când
visam în acadēmii? EMINESCU, P. 230. Luminoasă...

Fi-era casa părintescă ... Casa ta
ce-adăpostise anii tăi surăbători.

MACEDONSKI, O. I 75. Experiență (pe care o aduce înaintarea în vârstă). Pro-
copscața nu se cumpără cu banii. Ci se câștigă cu
anii. ZANNE, P. V 156.

De mirună și moare
cores până la anii ei,
multe burice mai tăiasse.
ISTRATI, Ch. 8.

V. Niciunul... [din membrii]
V.T.C-ului nu poate uita
anii de luptă eroică
în condițiile de neagră legalitate.
Ideea AL. MOGHILORȘI, EPIS. 5.

În forma: an
astronomic, solar,
tropic sau echino-
ctial)

II. (Astron.) Timpul de 365 zile,
5 ore, 48 minute și 47 secunde, în care
pământul face o rotație (revoluție)
completă în jurul Soarelui. An
sideral = timpul necesar Soarelui
pentru a reveni la același punct
fix pe ecliptică. Cf. CULIANU, C. 213.

An lunar = durata de timp necesară
pentru 12 (uneori 13) rotații ale lunii
în jurul pământului. Anul plane-
tar = durata necesară unei rotații
făcute de o planetă în jurul pământului.

An comun sau civil =

An lumina = unitate de
lungime, egală cu drumul
parcurs de o rază de lumină
într'un an, cu care se mă-
soară distanțele dintre astre.

1128

H 521
[-]

L S H H
H 515

H 213

AN adv. Anul trecut,
acum un an. cf. antert.

505
506

Cum a dat Dumnezeu an Holde mândre lui Troian, Astfel să dea și la voi, Ca s'avem parte și noi. TEODORESCU, P. P. 147. Stăpâne, stăpâne... Mai m'ai ispitit An, la Bobotează. idem, ib. 56. (Adesea în opoziție cu „est-timp”, „est-an” (= anul acesta) și cu „la anul” (= alt-an, anul viitor) An n'am câștigat est-timp am păgubit, la anul trag nădejde. PANN, P. V. II. 107)

H est-timp
H 85/12.

cu mai, exprimă un timp neprecizat, în trecut) Mai acum câțiva ani. S'a sculat mai an, Bădica

507

Troian Si-a încălăcat... ALECSANDRI, P. P. 387. | (Cu prep. de capătă funcție atributivă) 5 stoguri de grâu de estimp, 3 stoguri de grâu de anu. CUV. D. BĂTR. I/207 |

H 207/18.

(Adesea complinit prin nume de an-timpuri)

508

Jelea copșilor după pârâinii căzuți an-primăvară în lupă... strigă răsunare. MARIAN, T. 222. Oameni buni! an-iarnă bordeiu mi-arsese. ALECSANDRI, P. I, 41. Mai an-vară sugeat făcă. SEVASTOS, C. 52.

— Din lat. anno, introdus în acest sens de Plaut și Luciliu, și păstrat și azi în Italia (ital. anno, calabres. annu etc., cf. Mussafia, Beitrag). Și la Albanezi ijet însemnează „Jahr” și „voriges Jahr”. G. Meyer, Alt. Wortb. 475.

ANA s.f. (Pesc.) Frânghie
 lungă și groasă, de care atârână
 atât unditele, cât și plutele
 mrejtor și ale altor rețele pes-
 cărești; „frânghia cu plute” (AN-
 TIPA, F. 512), trupul carmacutela
 (id. ib. 322) sau carmacelor (id. ib.
 327), trupul cârligelor (id. ib. 304,
 cf. 308). Cf. LEX. TEHN. →

da

Pe când pripovarile... stau cul-
 cate pe fund, aici frânghia principală care susține câr-
 ligele - „Anava” - are... pe tot lungul ei o întreagă
 serie de plute de diferite mărimi, ce sunt legate ~~de~~
 cu sfori de ea din distanță în distanță, spre a o
 face să plutească la suprafață. ANTIPA, P. 320, cf.
 304, 308, 311, 312 [Pl. - nale.]

ANABAPTISM s.n. ^(Teol.) ~~(Rel.)~~ Cre-
 dința ~~ferată din punct de vedere~~
~~al istoricii creștine~~, care constă
 în a nega eficacitatea botezului
 înainte de vârsta matură și cere
 botezarea din nou la vârsta
 adultă.

da

- N. din fr. anabaptisme. ~~idem~~

ANABAPTIST, -Ă adj. s.m. și f.
(Persoană) adeptă a ~~anabaptis-~~
mului. [Pl. -tisti, -tiste.]

da

-N. din fr. anabaptiste idem.

~~ANACARD s.m. (Bot.) Arbore din America tropicală, al
cărui fruct (o achena) are un peduncul cărnos și comestibil.~~

~~-N. din fr. anacarde.~~

ANACOLUT s.n. (gram.) 1°.
Construcție eliptică a unei propo-
ziții, în care lipsește corelativul
unui cuvânt exprimat (d.e. t-am
aflat unde nu gândeam (= în-
tr'un loc unde...)).

da

2°. Schimbare a construcției
unei fraze, astfel încât să fi-
săm neterminată construită cu
care începusem și continuăm cu
alta.

[Pl. -lute și -luteuri.]

-N. din fr. anacoluthie idem

~~ANACARD s.m. (Bot.) Arbore
din America tropicală, producător
al unui fruct gustos în formă
de nucă. CADE.~~

~~-N. din fr. anacarde idem.~~

ANACORET s.m. v. anahoret.

ANACREONTIC, -Ă adj., s.m. sif.

I. Adj. În genul erotic al micilor poezii atribuite poetului grec Anacreon.

fel

Poezie anacreontică = cântec de veselie / de chef.

L. de petrecere,

II. Subst. ^{s.m. sif.} 1°. (Persoană (poet) care scrie ~~o~~ poezii anacreontice sau este admiratorul lor. ~~poezia poate fi~~ | În unele poezii ~~considerat parțial~~ anacreontic.

Halale sale, Cosbuc apare ca un

2°. ^{sif.} Poezie (sau scrieri) anacreontică. Anacreonticele lui Cosbuc.

- N. din fr. anacréontique. ~~idem.~~

ANACRÓNIC, -Ă adj. Nepotrivit în obiceiurile sau ideile actuale; care conține un anacronism. În sectorul învățământului public, una din tradițiile anacronice ce au persistat până acum este asocierea laolaltă, din punctul de vedere al predării, a două vaste științe: fizica și chimia. CONTEMPORANUL, S. II., 1948, nr. 105.

da

- N. din fr. anachronique. ~~idem.~~

ANACRONISM s. n.

Eroare con-
stând în punerea unei întâmplări într'un timp an-
terior celui în care s'a săvârșit sau (prin ext.) într'alt
timp de cât cel adovărat. *Asachi, cunoscând foarte
bine anacronismul lui Cantemir, au căutat să-l des-
vinovățească, făcând din Baiazet I, Baiazet II. M.
KOGĂLNICEANU, ARHIVA R. 1. Ceea ce
nu corespunde spiritului timpului. Din oricare [epocă
a dezvoltării dreptului public al Romanilor] am pur-
cede [spre a analiza opiniile lui Barnuțiu], am da de
anachronisme. MAIORESCU, CR. III, 107. [Pe. -nisme.]*

194/1

da.

Si : anachronism (scris și : anachro-
nism) s. n.]

-N. din fr. anachronisme. ~~idem~~

negru

ANACRONISTIC, -Ă adj. de
anacronism, caracteristic anacronis-
mului. @ bizarerie anacronistică,
cu totul comică. ODOBESCU, I 392.

H dela un

— Formație adjectivală (derivată ^{cu} suf. -ic),
în loc de anacronismic (cf. anacronistic), ca
~~în loc de anacronist (cf. anacronist),~~
~~„cel ce săvârșește anacronisme”.~~

→ necurent, fară eror
de anacronism (cf. sofistic
față de sofist și sofism).

ANADIPLOZĂ s.f. (gram.)

Figură de stil constând din
repetarea sfârșitului unei fraze
la începutul frazei următoare.

[Pe. -ploze.]

-N. din fr. anadiplose. ~~idem~~

ANADOL s.n. (Învechit) 19.
Asia mică, Turcia asiatică (în
opozitie cu Rumelia sau Turcia
europeană). ŞIO. Anadol, cămăia
ci bic istoricii Asia. M. COSTIN,
ap. ŞIO.

mesigan

2. Specie de blăni impor-
tate din Anadol. √ Blăni de nafea, √ (= Anatolia).
cu anadoluri. Doc. (≈ 1780), ap. ŞIO.

[Pl. -doluri.]

— Din turc. Anadol / ~~Asia minoră~~ (Grec. ανα-
τολι, „orient“). ŞIO.

H Asia mică

[Pronunt. -le-an.]

ANADOLEAN, -Ă adj., s.m.sif.
(Locuitor) din Anadolia; ~~suf.~~ Soldat
ture din Anadolia. CADE. [Pl. -leni
-lene.]

mesigan

- Derivat dela Anadol cu suf.
-ean.

ANADOLESC, -EASCĂ adj. Din
Anadolia. Călărimă anadolească. ALE-
CSANDRI, ap. CADE.

me

- Derivat dela Anadol cu suf.
-esc.

ANAERÓB, -Ă adj. (despre micro-
 organisme; în opoziție cu aerob) Care
 trăiește fără să consume oxigenul din
 aerul atmosferic. Putrefacția se datorește
în primul rând unor bacterii anaer-
obe, care descompun țesuturile. [Si: (învechit)]
anaeróbiu, -ie adj. CADE.]

da

- N. din fr. anaérobe. ~~idem~~

ANAEROBIE s. f. Viață a
 microorganismelor care nu pot
 trăi în aer. ENC. AGR.

da

- N. din fr. anaérobie.

ANAERÓBIU, -IE adj. v. anaerob.

ANAFEMA s. f., adj. v. anatema.

ANAFILACTIC, -Ă adj. (Med.)

Cu caracter sau pe bătă de anafilaxie. Un om ... va putea primi fără pericol, într-o transfuzie, până la 40 cm. cubi de sânge citratat în proporție de 3%. În plus aceleasi reacțiuni anafilactice. RALEA, E.O. 62.)

da /

Soc anafilactic = reacțiune violentă a organismului, provocată de injectarea sau ^{de} ~~inghițarea~~ ^{inghițarea} unei anumite substanțe.

- N. din anaphylactique ~~idem~~

ANAFILAXIE s.f. (Med.) (În opoziție cu imunitate) Creștere a sensibilității față de o străvă sau de o albumină, datorită prezenței acestora în sânge. [Pl. -~~ii~~.]

da /

- N. din anaphylaxie ~~idem~~

ANAFOR s.n. Vârtej format în lungul târniurilor unui curs de apă; vârtej, bulboană sorb. Tinca ... S'au înecat amândoi copiii! Spiro, Anaforul din balta umbelătoare. Sorbul! DAVIDOGU, O. 35 Anaforul a tras la fund pe cel care nu știe să înoate. C.V. 5. 5 [Pl. -foare.]

da

Vârtejul unei ape. ureătoare. C.V. 5. 5 (termen marinăresc).

- Din ngr. dvăgopov idem. Cf. BULL. LING. V 56.

Anaforul a tras la fund pe cel care nu știe să înoate. C.V. 5. 5